

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Filozofická fakulta

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Zuzana Píptová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Filozofická fakulta

Ústav slavistických a východoevropských studií

Bakalárska práca

Zuzana Piptová

Obraz Slovenska v bulharských periodikách po 14. marci 1939

*Picture of Slovakia in Bulgarian periodical after 14th March
1939*

Praha 2010

Vedúci práce: Doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.

Pod'akovanie

Ďakujem pánovi doc. PhDr. Janovi Pelikánovi, CSc. za rady a povzbudzujúce impulzy, ktoré pomáhali modelovať moju bakalársku prácu.

Vyhlasujem, že som diplomovú prácu napísala samostatne pod vedením vedúceho bakalárskej práce a k práci použila literatúru uvedenú v zozname.

V Prahe 21.07.2010

.....

podpis

Klíčové slová

Slovo

Zora

Zarja

Rozpad Česko-Slovenska

Slovenský štát

Vláda Jozefa Tisa

Cár Boris III.

Key Words

Slovo

Zora

Zarja

Dissolution of Czechoslovakia

Slovak state

Government of Jozef Tiso

Tsar Boris III.

Geografia

Bulharsko

Slovensko

Česko-Slovensko

Geography

Bulgaria

Slovakia

Czecho-Slovakia

Anotácia

Bakalárska práca *Obraz Slovenska v bulharských periodikách po 14. marci 1939* pojednáva o bilaterálnych vzťahoch medzi Bulharskom a novo vzniknutým slovenským štátom vo vymedzenom časovom období na sklonku druhej svetovej vojny. Vzhľadom na šírku témy a krátkosť skúmaného časového obdobia, práca uvedené kontakty nerozoberá do detailov, ale zameriava sa najmä na hľadisko politické, hospodárske, kultúrne a menšinové. Cieľom práce je čitateľovi priblížiť túto kapitolu bulharsko-slovenských dejín, ktorá doposiaľ v slovenskej, českej a ani v bulharskej literatúre nebola príliš podrobne popísaná.

Résumé

The bachelor thesis *Picture of Slovakia in Bulgarian periodical after 14th March 1939* deals with bilateral relations between Bulgaria and newly created Slovakia within delimit period of time towards the close of the Second World War. With regard to range of the theme and shortness of the researched period the thesis does not make thorough analysis of the relationships, but it concentrates in particular on the political, economical, cultural and minority aspects. The aim of the thesis is to profile this chapter of the Bulgarian-Slovakian history, which has not been described properly either in Slovak, Czech, or in Bulgarian literature so far.

Obsah

Obsah	
Zoznam skratiek.....	
Úvod.....	8
1. Kolektívna bezpečnosť vs. neutralita.....	15
2. Ústredné momenty vo vývoji bulharskej žurnalistiky	18
2.1 Denník <i>Slovo</i>	21
2.2 Denník <i>Zora</i>	25
2.3 Denník <i>Zarja</i>	29
3. Obraz bulharskej tlače k daniu na Slovensku	31
3.1 Prístup k vnútro- i zahraničnopolitickým, diplomatickým, hospodárskym, kul- túrnym a menšinovým akcentom doby	31
3.1.1 Politické dianie.....	31
3.1.2 Medzinárodný dopad slovenskej otázky v bulharských médiách.....	34
3.1.3 Hospodárske styky medzi Bulharskom a Slovenskom	42
3.1.4 Kostrbatá diplomacia Sofie a Bratislavy.....	44
3.1.5 Kultúrne, historické a menšinové akcenty slovensko-bulharských vzťa- hov.....	46
3.1.6 Slovensko-maďarsko-bulharský trojuholník.....	52
3.1.7 Medzi Chamberlainom a Hitlerom.....	55
Záver	59
Bibliografia	62
Prílohy.....	66

Zoznam skratiek

BAV – Bulharská akadémia vied (Bälgarska akademija na naukite, BAN).

KSB – Komunistická strana Bulharska (Bälgarska komunističeska partija, BKP).

BPLZ – Bulharský poľnohospodársky ľudový zväz (Bälgarski zemedelski nacionalen säjuz, BZNS).

NDH – Narodna država Hrvatska.

ČSAV – Československá akadémia vied.

ČSR – Československá republika.

SAV – Slovenská akadémia vied.

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík.

VMRO – Vnútoraná macedónska revolučná organizácia (Vätrešna makedonska revoljucionna organizacija).

Úvod

Dramatická medzihra od Mníchova až po 14. marec 1939, ako toto obdobie vo svojej historickej eseji *Slovensko v 20. storočí* nazýva slovenský historik Lubomír Lipták¹, sa stala drámou celej Európy. Predvečer druhej svetovej vojny bol z politického i diplomatického hľadiska veľmi komplikovanou dobou. Rozpad Česko-Slovenska² a jeho následky sa priamo dotkli nielen okolitých štátov, ale celej Európy a vyústili do najkrvavejšieho celosvetového vojenského konfliktu v dejinách ľudstva. Krok Hitlera k rozbitiu Česko-Slovenska bol jasným porušením medzinárodných zmlúv, čo vyvolalo ostré pobúrenie a protesty veľmocí. Na druhej strane, niektoré menej významné štáty tento akt vítali či dokonca schvaľovali. Medzi ne patrilo i cárské Bulharsko.

Ako už bolo načrtnuté, udalosti kritického 14. marca 1939 sú dôležité pre pochopenie medzinárodnej konštelácie európskych mocností a dopadu ich politiky na menšie okolité štáty. Nutnosť skúmania týchto aspektov je namieste, pretože výstupy dotvárajú celkovú zložitú mozaiku predvojnovvej Európy vzájomne poprepájanej politickými, diplomatickými, hospodárskymi a kultúrnymi vzťahmi. Vďaka nim sa téma, napriek množstvu odborných prác viažucich sa na rok 1939, zdá byť nevyčerpatel'nou a otvára brány možnosti novým pohľadom na problém. Vďačným objektom bádania v tomto smere sú menší aktéri vynárajúceho sa budúceho svetového vojenského konfliktu. V tomto ohľade sa bulharsko-slovenský tandem javí ako zaujímavá príležitosť nazerať problematiku predvojnovvej Európy z inej, zúženej perspektívy.

---

¹ LIPTÁK, L. *Slovensko v 20. storočí*. Bratislava: Kalligram, 2000. str. 164.

² Oficiálny názov republiky v poslednej fáze jej medzivojnovvej existencie je Česko-Slovenská republika (Česko-Slovensko). Názov bol prijatý pražskou vládou krátko po Mníchovskej konferencii, keď v novembri 1938 pražský parlament schválil vyhlásenie autonómie Slovenska (6. októbra 1938). Oblasť bol vtedy pridelený úradný názov – Slovenská krajina. V texte ďalej používam označenia druhá československá republika, Československo a tiež skratku ČSR.

Ďalším dôvodom skúmania bulharsko-slovenských vzťahov v súvislosti s obsadením Československa, je uchopenie významu následkov agresívnych krokov Hitlera pre oblasť juhovýchodnej Európy. Silnejúca dominancia Nemecka v regióne hrozila ovládnutím sféry politiky a diplomacie jednotlivých štátov. V rámci záujmu zachovania línie svojej zahraničnej politiky a neskôr už aj štátnej suverenity³, na balkánske krajiny doliehal pocit nutnosti flexibilne reagovať na kroky Berlína. Táto výzva podnecovala Juhosláviu, Rumunsko, Bulharsko i Grécko k vzájomnému ovplyvňovaniu na rôznych úrovniach. Výsledok týchto konaní, v podobe vyostrovania už aj tak komplikovanej regionálnej situácie, bol iba otázkou času. Odvrátenie reálnej hrozby konfliktu v oblasti mohol priniesť vytvárajúci sa Balkánsky pakt (myšlienka západných mocností), do ktorého, ako jediný zo štátov juhovýchodoeurópskeho regiónu, nevstúpilo páve Bulharsko.

Hlavným cieľom mojej bakalárskej práce je súhrnná analýza slovensko-bulharských vzťahov v období po rozpade druhej československej republiky, nahliadaných očami vybraných dobových bulharských periodík *Slovo*, *Zora*, *Zarja*. Mediálna syntéza pritom akcentuje nie len prístup k politickej situácii na území bývalej Slovenskej krajiny, ale priestor je vyčlenený aj článkom a správam venovaným slovensko-bulharským vzťahom, slovenskej histórii, kultúre a slovenskej menšine v Bulharsku, respektíve bulharskej menšine na Slovensku. V týchto súvislostiach som si položila nasledujúce otázky: Čo stálo v pozadí záujmu bulharských médií sprostredkovať situáciu v rozpadajúcom sa Česko-Slovensku? Akým spôsobom boli udalosti reflektované a aké témy prevládali? Akú úlohu zohrávala oficiálna politická línia režimu osobnej moci cára Borisa III.? Aký bol význam Slovenska pre bulharskú diplomaciu?

---

³ 23. marca 1939 Bukurešť podpisuje zmluvu o upevňovaní hospodárskych vzťahov medzi Rumunskom a Nemeckom. Táto zmluva zaručila Berlínu kontrolu nad rumunskou ekonomikou. Odtiaľ bol už len krôčik k úplnému pohlteniu juhovýchodoeurópskeho štátu Hitlerom. MANČEV, K. *Istorija na balkanskite narodi 1918-1945*. Sofija: Paradigma, 2004. s. 268.

Téma slovensko-bulharských, respektíve československo-bulharských vzťahov v období krátko pred vypuknutím druhej svetovej vojny, bola zvolená s ohľadom na vývoj českej a slovenskej historiografie k danému problému. Problematika je pomerne prebádaná, avšak jednostranne. Väčší počet prác sa sústreďí na tému literárnu, či literárnovednú, prípadne je táto skúmaná z hľadiska lingvistiky. Historické práce k československo-bulharským vzťahom obdobia konca tridsiatych rokov 20. storočia majú menej početné zastúpenie. Samostatný výskum dobovej bulharskej tlače, orientovaný na rozpad druhej československej republiky, v českom ani slovenskom prostredí doposiaľ nebol realizovaný. Zvolená metodológia skúmania bilaterálnych vzťahov zmienených slovanských štátov pohľadom bulharskej tlače, je ako v českej, tak aj v slovenskej historiografii veľmi slabo zastúpená.

Základnou a svojim záberom zatiaľ neprekonanou historickou prácou k danej téme je dielo autorského kolektívu pracovníkov Československo-sovietskeho inštitútu Československej akadémie vied (ČSAV) a Ústavu dejín európskych socialistických krajín SAV z roku 1980 *Dějiny československo-bulharských vztahů*⁴, v ktorom autorský kolektív približuje vzťahy medzi českými krajinami a Slovenskom na jednej strane a Bulharskom na strane druhej od Veľkomoravskej ríše až po koniec druhej svetovej vojny. Posledná kapitola *VII. Společně v boji proti fašizmu (1938-1945)*⁵ pojednáva o zvolenej téme, pričom sa venuje prezentácii problematiky očami bulharskej dobovej tlače. Charakter práce je angažovaný, so zreteľom na obdobie spracovania a vydania diela. Na druhej strane, monografia je dostatočne informatívna, aby ponúkla celkový pohľad na politické, diplomatické, hospodárske, spoločenské a kultúrne aspekty skúmanej problematiky.

---

⁴ AMORT, Č. a kol. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha: Academia, 1980.

⁵ Zmienenú kapitolu v slovenskom preklade nachádzame aj u autorov V. Bystrický a J. Hrozičnik v práci *V spoločnom boji: Revolučná činnosť bulharských študentov na Slovensku v období druhej svetovej vojny* (uvedená v bibliografii v závere práce).

Modernejšie uchopenie témy, očistené od angažovanej lexiky, ponúka český historik Jan Rychlík vo svojej práci *Dějiny Bulharska*⁶, konkrétne v kapitole *Nástin česko-slovensko-bulharských vzťahů*⁷, ktorej charakter a tematické zameranie sú obsiahnuté už v samotnom názve. Výklad dejín Bulharska v základnej časti diela, je podávaný s dôrazom na medzinárodný kontext. V kapitole venovanej koncu 30. rokov minulého storočia preto autor skúma ako vnútorné, tak aj vonkajšie dôsledky domácej i zahraničnej politiky Bulharska, v synchrónnom obraze miestami úzko prepojené s pomníčovským vývojom tzv. druhej československej republiky.

Hoci sa moja bakalárska práca zameriava na veľmi obmedzený a z historického hľadiska mimoriadne krátky časový úsek (marec a začiatok apríla r. 1939), v zmysle celoeurópskeho i svetového významu dôsledkov skúmanej udalosti bolo potrebné obsiahnuť celkový dejinný obraz doby. V súvislosti s intenciou lepšie uchopiť základné faktory (prevažne vonkajšie) bulharskej vnútornej i zahraničnej politiky v kontexte československej krízy, je dobré spomenúť monografiu historika Slovenskej akadémie vied (SAV) Valeriána Bystrického *Kolektívna bezpečnosť alebo neutralita (Balkánske štáty a uzatváranie záruk bezpečnosti v 30. rokoch)*⁸. Práca podrobne spracováva problematiku Balkánu v predvečer druhej svetovej vojny. Lína rozoberaných aspektov je vedená súvisle v diachrónnej i synchrónnej rovine, čo umožňuje získať lepší prehľad v búrlivých udalostiach konca tridsiatych rokov minulého storočia.

Zásadné práce k téme sú teda z českého a slovenského prostredia, avšak nemožno tvrdiť, že by bulharská odborná verejnosť nejavila záujem o vývoj v Československu, prípadne na Slovensku. Bohatú ponuku vedeckých titulov ponúka kultúrna oblasť - prevažne literárna,

---

⁶ RYCHLÍK, J. a kol. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2000.

⁷ *Nástin česko-slovensko-bulharských vzťahů*. In: RYCHLÍK, J. a kol. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2000.

⁸ BYSTRICKÝ, V. *Kolektívna bezpečnosť alebo neutralita (Balkánske štáty a uzatváranie záruk bezpečnosti v 30. rokoch)*. Bratislava: VEDA, 1981.

divadelná a jazyková, ale taktiež etnografická oblasť československo-bulharských vzťahov naprieč dejinami. Napriek tomu, búrlivé obdobie konca tridsiatych a začiatku štyridsiatych rokov minulého storočia si vybralo svoju daň, keď prím prebrali námety a témy životne dôležité pre konfliktami zmietanú Európu. Jednako, téma výsostne medzinárodných, či diplomatických kontaktov prvej polovice 20. storočia medzi Československom a Bulharskom v bulharskej historiografii nateraz spracovaná nie je. Práce I. Janeva⁹, N. Genčeva¹⁰, N. Staneva¹¹, Račeva, S.¹², či D. Sirkova¹³, s tematickým ťažiskom na zahraničnú politiku Bulharska, síce pojednávajú o spomínanom období, no z pochopiteľných dôvodov sa zameriavajú na objasnenie vnútorných a vonkajších príčin, ktoré viedli vládu v Sofii k príklonu k Berlínu. Miera medzinárodnej politickej a diplomatickej váhy veľkého stredoeurópskeho štátneho útvaru dvoch slovanských národov, bola nie až natoľko zásadná. Preto, z pozície Bulharska, je téma rozpadu Česko-Slovenska nahliadaná skôr v konotácii „objekt v područí nacistického subjektu“. Na základe marcových udalostí r.1939, sa bulharská historiografia snažila pochopiť európske súvislosti a zaujať kritickú pozíciu k vlastným dejinám.

Konečne je vhodné na tomto mieste spomenúť i anglojazyčnú, no predovšetkým ruskojazyčnú historickú literatúru. Posledná uvedená vo všeobecnosti zastáva významné miesto v historiografii pojednávajúcej o dejinách Bulharska všeobecne. Na druhej strane, prínos historických diel v anglickom či ruskom jazyku je z hľadiska tejto práce nepatrný. Ich jednostranné, na Bulharsko orientované spracovanie a interpretácia sa totiž dotýkajú zväčša udalostí z priebehu druhej svetovej vojny, pričom zhodnotenie počiatku roka 1939 figuruje iba ako súčasť úvodu do problematiky. Takýto prístup nachádzame napr. u Marshalla Lee Millera v

---

⁹ JANEV, I. *Väšnáta politika na Bälgarija prez Vtorata svetovna vojna v bälgarskata istoričeska literatura 1938-1944*. Varna: Liternet, 2006.

¹⁰ GENČEV, N. *Väšnáta politika na Bälgarija 1938-1941*. Sofija: Vektor, 1998.

¹¹ STANEV, N. *Istorija na nova Bälgarija 1878-1941*. IK Heraklit, b.d.

¹² RAČEV, S. *Čärčil, Bälgarija i Balkanite*. Sofija: 1995.

¹³ SIRKOV, D. *Väšnáta politika na Bälgarija 1938-1941*. Sofija: Nauka i izkustvo, 1979.

jeho monografii *Bulgaria During the Second World War*¹⁴. Skôr zahraničnopolitické hľadisko spracovávajú štúdie ruského zborníka *Bolgarija v XX veke : očerki političeskoj istorii*¹⁵, venované obdobiu výbuchu druhej svetovej vojny.

Snaha uchopiť celoeurópsky kontext a pozíciu Bulharska v ňom vyplýva i z bádania v prameňoch. Výber práve troch bulharských denníkov *Zarja*, *Zora* a *Slovo*, bol podmienený mnohými faktormi. Cieľ a záber bakalárskej práce ako takej určil rozsah témy i prameňov k nej zvoleným. Výber periodík, vhodných pre spracovanie danej problematiky, bol ovplyvnený vymedzením selektívneho rámca požiadaviek, ktoré by zodpovedali potrebám práce. Na základe dostupnej odbornej literatúry boli stanovené nasledovné kritéria: denné periodikum, veľkosť tiráže, doba a dĺžka existencie vydania (v rokoch), kultúrno-spoločensko-politický záber denníka, vedenie zahraničnej rubriky alebo aspoň spracovanie prehľadu diania vo svete (mimo územia Bulharska) a v neposlednom rade, požiadavka zostaviť „reprezentatívnu vzorku“ denníkov, ktoré by zastupovali rôznorodú bulharskú politickú scénu¹⁶ skúmaného obdobia.

Výber a možnosť využitia zvolených periodík bol podmienený ich dostupnosťou v bulharských knižniciach. To sa týkalo predovšetkým denníka *Utro*¹⁷, bulharskou historiografiou charakterizovaného ako „najrozšírenejšie a najpopulárnejšie denné periodikum v Bulharsku“¹⁸, navyše s najvyššou tirážou. Denník *Zarja* patril pod mediálnu skupinu Săedineni pečatnici (Zjednotené tlačiarne), ktorá vydávala i ďalšie, na tú dobu významné denné tlačoviny, ako práve *Utro*, *Dnevnik* a iné. Predovšetkým silné finančné zázemie u všetkých troch denníkov (*Zarja*,

---

¹⁴ MILLER, M.L. *Bulgaria During the Second World War*. California: Stanford University Press, 1975 .

¹⁵ *Bolgarija v XX veke: Očerki političeskoj istorii*. Moskva: Nauka, 2003.

¹⁶ Povolení i tú prinútenú k odsunu do ilegality.

¹⁷ V čase mojej ročnej stáže v hlavnom meste Bulharska v *Národnej knižnici Sv. Cyrila a Metoda* v Sofii bolo periodikum *Utro* (zväzky z roku 1939) z technických dôvodov neprístupné.

¹⁸ PANAJOTOV, F. *Stefan Tanev i godinite na vojnata (1940-1944)*. In: *Bălgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojaste-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „ Sv. Kliment Ochridski“, 2006. s. 42.

Zora a *Slovo*), pôsobiacich pod patronátom politicky nezávislého zdroja, zohralo nespochybniteľnú úlohu v miere „slobodnej“ interpretácie udalostí.

Moja bakalárska práca je koncipovaná do troch základných kapitol. Úvod do skúmanej problematiky predostiera kapitola o *Kolektívnej bezpečnosti vs. neutralite* na európskej, regionálnej i bilaterálnej (teda československo-bulharskej) úrovni. Druhá kapitola je akýmsi doplnkovým materiálom práce. Výsostne informačný charakter zdôvodňuje výber práve troch použitých bulharských dobových periodík *Slovo*, *Zora*, *Zarja*, predstavených v tomto poradí. Pre lepšie zasadenie bulharského mediálneho prostredia do kontextu dejín, kapitolu otvára stručný prehľad vývoja bulharskej žurnalistiky od jej počiatkov v 19. storočí, až po nástup *Studenej vojny* (3. *Ústredné momenty vo vývoji bulharskej žurnalistiky*). Tretia, a zároveň posledná kapitola, *Obraz bulharskej tlače k dianiu na Slovensku* je konkrétnou reakciou bulharskej mediálnej sféry na Slovensko v závere obdobia jestvovania druhej československej republiky, no predovšetkým na obdobie po vyhlásení samostatnosti 14. marca 1939. Podnadpis kapitoly (*Prístup k vnútro- i zahraničnopolitickým, diplomatickým, hospodárskym, kultúrnym a menšinovým akcentom doby.*) spresňuje hlavné tematické okruhy, ktorých sa bude následný výskum explicitne dotýkať.

Vytvorenie „nezávislého“ Slovenska a Protektorátu Čiech a Moravy bolo aktom porušenia medzinárodných dohôd na najvyššej úrovni. Tým sa začlenilo medzi smutno známe míľniky v európskych dejinách diplomacie, významné predovšetkým pre malé štáty. Bezohľadné záujmy veľmocí svojou premyslenou hrou na tú správnu "citlivú strunu“, vtiahli mladé zmätené štáty do najkrvavejšieho vojenského konfliktu v dejinách ľudstva. Výskum a porovnanie vlastných dejín s históriou krajiny obdobného medzinárodného postavenia, znamenajú možnosť prispieť k lepšiemu uchopeniu a objasneniu udalostí minulých, ako aj tých súčasných, či budúcich, a napomôcť tak zblížovaniu jednotlivých národov.

1. Kolektívna bezpečnosť vs. neutralita

Jar roku 1939 sa niesla v znamení nástupu nových zmien v medzinárodnom vývoji Európy. Pod nátlakom Nemecka a následkom jeho „dôslednej asistencie“ vo vnútropolitických záležitostiach republiky Čechov a Slovákov, 14. marca 1939 Slovenská krajina vyhlásila nezávislosť.¹⁹ Už nasledujúceho dňa tak mohol Berlín pristúpiť ku konečnej okupácii Československa, vytvorením Protektorátu Čechy a Morava²⁰. Proces rozpadu ČSR dovŕšilo Maďarsko obsadením Zakarpatskej oblasti.

Táto fatálna súhra mnohých okolností mala svoju predhistóriu v mníchovskej politike ústupkov západných štátov. Jesenné udalosti²¹ v Európe roku 1938 znamenali pre niektoré štáty katastrofu, kým pre iné sa stali iskrou nádeje na napravenie starých, takmer dvadsaťročných „krívd“. Zatiaľ čo prvé museli akceptovať mníchovský diktát a zmieriť sa s osudom prijatia riešení západnej *politiky zmierenia* (Československo) v záujme zachovania mieru v Európe, druhá skupina štátov s neskrývaným (Maďarsko), alebo skrývaným (Bulharsko) nadšením vítali výsledky Mníchovskej konferencie.

Napriek tomu, nacistický diktát žiadnym viditeľným spôsobom neovplyvnil zmenu kurzu v bulharskej zahraničnej politike. Tá si ponechala charakter neutrality²², resp. neúčasti v blokoch a zachovania rovnováhy medzi Nemeckom a Anglickom. Aspoň pokiaľ ide o oficiálnu líniu prezentovanú navonok. Ako píše bulharský historik D. Sirkov, práve výsledky *Mníchova* znamenali prvú udalosť, ktorá po dlhšom čase vyvolala seriózný ohlas vo vnútropolitických

---

¹⁹ Ide o nezávislosť *de iure*, avšak nie *de facto*. V ďalších riadkoch bude táto problematika rozobraná podrobnejšie.

²⁰ 15. marca 1939.

²¹ Podpis Mníchovskej dohody z 29. septembra 1938.

²² Oficiálne vyhlásenie o svojej neutralite vydala bulharská vláda krátko po napadnutí Poľska zo strany Hitlera (15. septembra 1939).

tendenciách krajiny²³. Samotná *Mníchovská dohoda* bola v prostredí bulharských vládnych kruhov chápaná pomerne kladne. Avšak zásadné výsledky v zmene oficiálneho zahraničnopolitického postoja k revízii povojnového usporiadania, priniesla až tzv. *Viedenská arbitráž*²⁴. Na jej podklade začalo intenzívnejšie prehodnocovanie krokov bulharskej diplomacie vo veci znovuzískania územných častí Juhoslávie, Grécka a Rumunska. *Mníchovský diktát* totiž odhalil uskutočniteľnú možnosť revízie bez použitia vojenskej moci. Tento fakt bol pre vtedajšie Bulharsko priam kľúčový. V dôsledku sankcií *Neuillskej zmluvy* musela totiž prebehnúť úplná demilitarizácia bulharskej armády.

Na pozadí západnej politiky *appeasementu* sa ešte jasnejšie ukazovalo, kto preberá opraty medzivojnovnej Európy. Možnosť zohľadnenia bulharských nárokov naberalo reálne kontúry priamo úmerne so zahraničnopolitickými úspechmi Hitlera. Postupne sa tak v časti bulharskej vlády utváral názor na opodstatnenosť potenciálneho príklonu krajiny k nacistickej sfére vplyvu. Vzostupný trend diplomatického i vojenského zdaru Berlína aj v nesledujúcich mesiacoch iba utvrdzovali čelných predstaviteľov Bulharska o správnosti ich úsudku vo veci výberu potenciálneho budúceho zahraničnopolitického partnera. Úspešná demonštrácia vplyvu *Osi*, v podobe doriešenia (dovŕšenia) československej krízy, bola bodkou za bulharskou kapitolou lavírovania medzi dvoma blokmi. Postupne bol započatý „predslov“ k novej kapitole nemecko-bulharských vzťahov, ktorej oficiálny začiatok nesie dátum 1. marca 1941²⁵.

Treba povedať, že ani Nemecko nespalo na vavrínoch a nečakalo kedy bulharská monarchia prispeje svojou troškou ku konečnému víťazstvu revizionizmu. Miesto priamej agresie sa Berlín rozhodol pre inú, rafinovanejšiu cestu inkorporovania sa dovnútra krajiny, prostredníctvom ovládnutia bulharského hospodárstva. Proces orientácie monarchie na Hitlerovu

---

²³ SIRKOV, D. *Väšňata politika na Bălgarija 1938-1941*. Sofija: Nauka i izkustvo, 1979. s. 93.

²⁴ Rozhodnutím z 2. novembra 1938, Maďarsko na účet Československa získalo južnú časť Slovenska.

²⁵ V tento deň sa Bulharsko oficiálne pripojilo k Osi Rím-Berlín-Tokio.

ríšu sa aj vďaka tomu vyvíjal prirodzene a postupne, hoci nie bez problémov. A práve kvôli týmto problémom bolo nutné Bulharsko „motivovať“. Finančné prostriedky sú vždy vítané a silná ekonomika Berlína si v tom čase mohla dovoliť určitú mieru „mecenášstva“. Samozrejme, nie nezištne.

V počiatkoch išlo o vyváženie západných pôžičiek, prúdiacich do Bulharska. Tretia ríša tým sledovala eliminovanie nebezpečenstva, aby sa z Balkánskeho polostrova stala akási nárazníková zóna západu, v budúcnosti ľahko využiteľná proti Nemecku. Postupne sa však Sofia dostala do situácie, kedy už nebola schopná splácať svoje finančné záväzky voči ani jednej z dvoch mocností a musela si na ich vykrytie znova požičiavať. Hitler bol ochotný aj v tomto smere vychádzať v ústrety, avšak daňou mal byť prechod niektorých bulharských podnikov pod nemeckú správu. Tým sa Kioseivanovova vláda stále viac približovala nemeckej moci, čím silneli aj vnútropolitické rozpory. Nad všetkým tým „caril“ monarcha, oddaný prívrženec *mníchovskej politiky* mierových riešení, ktoré považoval za jedinú možnosť ako si uchovať moc v krajine²⁶.

V takejto vnútro politickej a medzinárodnej konštelácii začali do Bulharska prúdiť informácie o rozpade ČSR.

---

²⁶ RAČEV, S. *Čarčil, Bálgarija i Balkanite (1939-1945)*. Sofija : [s.n.], 1995. s.21.

2. Ústredné momenty vo vývoji bulharskej žurnalistiky

Bulharská žurnalistika pred pár rokmi oslávila okrúhle výročie – 160 rokov svojej existencie. Jej počiatky sa datujú od vydania prvého pravidelného čísla prvého bulharského periodika vôbec, Fotinovho²⁷ *Luboslovia* (1842, 1844-1846). Od tohto obdobia bulharská publicistika registruje 107 obrodeneckých periodických vydaní, pričom v ďalšom období až do 9. septembra 1944, to bolo už 9146 periodických a 1122 samostatných vydaní²⁸. Pre obdobie po roku 1878 je pre bulharskú tlač príznačné množstvo špecializovaných periodík, chápaných ako znak modernej spoločnosti, ktoré až do roku 1944 majú najväčší podiel na bulharskom trhu. Z nich najobjemnejšie sú literárne periodiká²⁹ a hneď za nimi nasledujú periodiká s humoristicko-statirickou tematikou³⁰. Za príčinu existencie veľkého množstva špeciálne zameranej literatúry je považovaný pestrý literárny život v Bulharsku i v zahraničí na prelome storočí, ktoré vrcholí v prvej polovici 20. stor.

Zmena v bulharskej spoločnosti, ktorú oficiálne zahájili vnútropolitické udalosti z 9. septembra 1944, zapríčinila, že novinárska rôznorodosť v Bulharsku bola spočiatku obmedzovaná a neskôr (po r. 1948) “prispôsobená” potrebám totalitného režimu v krajine.³¹

Atmosféra v bulharskej žurnalistike sa v 30. rokoch začala meniť. Apolitické nálady a únava spoločnosti z predchádzajúcich búrlivých desaťročí v bulharskom ale i svetovom kontexte vytvorili vhodné podmienky pre vzostup informačnej a komentátorskej tlače. Reakcia na impulzy prichádzajúce z vnútropolitického i zahraničnopolitického života spoločnosti nenechala na seba dlho čakať. Veľmi skoro sa predstavila v podobe konkrétnej a tematicky zameranej

---

²⁷ Konštantín Fotinov. Zakladateľ bulharskej periodickej tlače a bulharskej žurnalistiky. Prvý bulharský časopis *Luboslovia* vyšiel už v roku 1842, avšak len ako skúšobné vydanie. Od r. 1844 vychádzal pravidelne až do r. 1846.

²⁸ KONSTANTINOVA, Z. *Medii, mreži, čipove*. In: *Bălgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojaste-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 2006.

²⁹ Približne 668 titulov a ďalších 127 samostatných vydaní.

³⁰ 348 pravidelných vydaní a 28 samostatných.

³¹ Zásah sa dotkol i špecializovanej literatúry a tento stav pretrval až do r. 1989. Zanechal za sebou následky v podobe veľmi malého počtu literárnych a humoristických titulov v tzv. období prechodu.

interpretácie udalostí. Pre bulharskú masovú žurnalistiku tretej dekády 20. stor. bol príznačný posun vpred, keď sa dokázala odbremenit' od určitého "vizionárstva a angažovanosti s vopred vytýčeným východiskovým bodom."³² Tento trend ilustrujú dobové denníky tohto obdobia ako *Dnevnik* (Denník), *Zora*, *Utro* (Ráno), či dokonca periodiká *Pladne* (Poludnie), *Slovo*, alebo *Mir* (Mier), ktoré na svojich stránkach manifestovali svoje ideové názory a programové ciele.

Štátna inteligencia, politicky angažovaní publicisti i profesionálni organizátori prevratov sa na čas združovali okolo časopisov *Zveno* (Kruh), *Obštestvena obnova* (Spoločenská obnova) a *Mlada Bălgarija* (Mladé Bulharsko). V 30. rokoch tieto periodiká otvorene proklamovali talianske a nemecké koncepcie silného, nadstraníckeho a silne centralizovaného, resp. fašistického a hitlerovského štátu na jednej strane a na strane druhej sa pokúšali o nájdenie teoretického základu pre zdôvodnenie štátneho prevratu pripravovaného *Vojenským zväzom*. Podľa prof. Petrova, tieto "na bulharské pomery exotické sociálne heslá" boli pre svoje novátorstvo už vopred odsúdené len na epizodickú existenciu, aby v nasledujúcom desaťročí boli vystriedané pretransformovanými ideami "národného monarchizmu a osvieteneckej vlády" z dielne osôb blízkych cárskemu dvoru.

Po krušnom období predchádzajúcich rokov³³ si svoje miesto v bulharskej periodickej tlači vydobyli i v opozícii stojace ľavicové a komunistické tlačoviny. Na stránkach denníkov *RLF*³⁴, *Kormilo* (Kormidlo), *Echo*, *Naučna tribuna* (Vedecká tribúna) sa pokúšali vysvetliť súčasnosť a priestor dostávali aj budúce vízie o ideáli sociálneho usporiadania society.

V takto názorovo diverzifikovanej spoločnosti však, zdá sa, ešte stále jestvoval priestor pre ďalšie myšlienkové a ideové smery. S nie vždy jasne a zrozumiteľne formulovaným

---

³² PETROV, M. *Konceptualizmat – deficit ili izlišestvo v bălgarskata žurnalistika na XX vek*. In: *Bălgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojaste-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 2006. s. 20.

³³ Tzv. „červený teror“ bulharských komunistov mal za cieľ predovšetkým zvrhnutie Cankovovej vlády (nastolenej 1923). Komunistický teror vyvrcholil neúspešným bombovým atentátom na cára Borisa III. 14.4. 1925, čo sa stalo zámienkou pre Cankovú vládu, ktorá odpovedala stanným právom a zahájením „bieleho teroru“.

³⁴ *Rabotničeski literaturen front*, vyslovované ako ReLeF (Reliéf). RLF i Kormilo patrili v 30. rokoch 20.stor. k významným ľavicovým periodikám.

programom, o priazeň Bulharov sa ďalej „uchádzali“ *Dănovizmus*³⁵, *Masonstvo*³⁶, pravoslávna cirkev a v neposlednom rade i ratnici, legonári a branníci.

Nasledujúce roky (teda obdobie po 1. septembri 1939 a po oficiálnom nastolení komunistického režimu v krajine o päť rokov neskôr) poukázali na to, že dovtedajšia žurnalistická tradícia v Bulharsku nebola pripravená na tieto „nové pomery“. Zatiaľ čo predtým bola postačujúca schopnosť novinárov viac či menej nezávisle vytvárať a komentovať informácie z domácej i svetovej scény, odrazu bulharská mediálna sféra ostala prekvapená udalosťami spred, no hlavne po vypuknutí druhej svetovej vojny. Novinárska schopnosť sa ukázala ako neschopnosť a informácie boli zatlačené do roviny interpretácie, často krát s nejasne formulovanými závermi. Tento výsledok sociálnej krehkosti politických, hospodárskych a kultúrnych elít a ich prehlásený, no skúškami nepreverený vzťah s vidieckou patriarchálnou väčšinou (váhavou a otvorene sympatizujúcou s revolučnými myšlienkami), mal dohru po 9. septembri 1944. Dôsledkom toho nastala rýchla zmena orientácie na aktuálne „perspektívnejšiu loď ideologických kruhov mestskej strednej triedy a vzdelaných vrstiev“³⁷. Proces, ktorý neobišiel ani žurnalistov, novinárov, spisovateľov i ďalších. Všetci, ktorí odmietli, tak povediac, nastúpiť, boli častovaní označeniami ako „hnilí“ a „zapredaní“, či „literárny gestapáci“.³⁸ V tejto etape sa končí obdobie kritického hľadania alternatív a relatívnej nestrannosti. Bulharská publicistika plnila už len úlohu akéhosi pekne pôsobiaceho, metaforami ozdobeného, no morálnym a myšlienkovým obsahom prázdneho hlásnika. Nastúpila novú cestu, ktorá sa

---

³⁵ Jedno z najznámejších a najrozšírenejších náboženských hnutí, založených v Bulharsku. Označované za sektu. Jej zakladateľom bol Petăr Dănov (1864-1944).

³⁶ Slobodomurárska lóža. Jedným z jej členov bol aj Danail Krapčev, šéfredaktor významného bulharského denníka 1. polovice 20. stor. Zora. Za členov tejto organizácie sú považované i ďalšie známe osobnosti verejného a politického života, ako napr. Georgi Kioseivanov, Bogdan Filov a mnoho iných.

³⁷ PETROV, M. *Konceptualizmăt – deficit ili izlišestvo v bălgarskata žurnalistika na XX vek.* s. 28.

³⁸ Dobová vládna garnitúra týmto označením častovala predovšetkým tých spisovateľov, ktorí sa hlásili k prúdu *literárnej moderny*.

postupne zúžila do jedného východiskového bodu – „absolútnosť, zbytočná slovesnosť a kvetnaté frázy“³⁹.

„Jedny noviny, ktoré budú horliť za jednotu, súdržnosť politických strán v krajine, ako protiváha tej rozdrobenosti, ktorá je jedným z našich hlavných neduhov a najväčším bôľom Bulharska.“⁴⁰

2.1 Denník *Slovo*

Noviny *Slovo* sú najmladšie spomedzi denníkov, ktorým sa budem v rámci tejto práce venovať. Prvý náklad začal vychádzať krátko po prvej svetovej vojne. V tom čase už bulharská žurnalistika oslavovala takmer trištvrte storočia svojej existencie a Bulharská telegrafná agentúra (BTA) štvrtstoročie. Dalo by sa povedať, že informačné zdroje vo forme tlačovín boli v tomto období početné. Ak pominieme rôzne literárne zamerané periodiká a literárne prúdy združené okolo konkrétneho časopisu, okrem stránicky či všeobecne politicky angažovaných občasníkov a/alebo periodík, na trhu tlačovín bola významne zastúpená skupina takzvaných nezávislých periodík. Komunistická historiografia ich najčastejšie charakterizuje prívlastkami „reakčná“, „buržoázna“ a, samozrejme, „protinárodná“. Svoju zásluhu na tom malo spoločenské postavenie majiteľov denníka *Slovo*, ktoré si čoskoro získalo rešpekt, uznanie a množstvo čitateľov. Sympatizantov i odporcov. Apatiu vládnych kruhov voči periodiku prehlbovali aj dôvod a účel jeho založenia.

V pomyselnéj vitríne slávy denníka *Slovo*, ktorého riaditeľom a zakladateľom bol Alexander Grekov⁴¹, predseda *Ludovej (Národnej) dohody*⁴², stoja i ďalšie zvučné mená bulharského verejného, kultúrneho a spoločenského života.

---

³⁹ PETROV, M. *Konceptualizmat – deficit ili izlišestvo v bălgarskata žurnalistika na XX vek.* s. 30

⁴⁰ Programová stať denníka *Slovo* v úvodnom čísle z 10.4.1922.

Po smrti Grekova⁴³ prichádza rad na ďalšia významná osobnosť v dejinách novej bulharskej histórie, uznávaný historik, vedec, polyglot, politik, diplomat a v neposlednom rade žurnalista prof. Nikolu Mileva⁴⁴, ktorý preberá ochrannú ruku nad denníkom. Táto promacedónsky orientovaná výnimočne vplyvná postava je o to zaujímavejšia, že svojim čestným členstvom v sofijskej slobodomurárskej lóži Zora odkazuje na Danaila Krapčeva, rovnako prívrženca myšlienok *Vnútornej macedónskej revolučnej organizácie (VMRO)*⁴⁵ a odporcu Stamboljskeho vlády, ktorý založil a až do svojej smrti viedol významný bulharský denník *Zora*.

Vlastníkom a vydavateľom *Slova* bola domáca akciová spoločnosť Hospodársky rozvoj⁴⁶. Vznikla z iniciatívy Bulharskej obchodnej banky, Združenia exportérov a spracovateľov tabaku a Franko-bulharskej banky pre medzinárodný obchod⁴⁷, s počiatočným kapitálom 2 000 000 leva. Medzi členmi Dozornej rady figurujú už známe mená ako Alexander Grekov, ktorého neskôr pridružil aj prof. Nikola Milev. Cieľ zakotvený v ustanovujúcej listine akciovej spoločnosti sa niesol v duchu ochrany hospodárskych záujmov krajiny a ich presadzovania. Pre svoje potreby si spoločnosť dokonca zakúpila vlastnú tlačiareň.

V porovnaní s nižšie prezentovanými denníkmi, *Slovo* oplýva menšou mierou vypracovanosti čo do formy a grafickej úpravy. Rovnako ako *Zora*, alebo *Zarja*, aj *Slovo* využíva rôznu veľkosť a štýl písma pri nadpisoch. To však umožňuje iba rozlišovanie medzi jednotlivými článkami a čitateľ je tak často dezorientovaný v množstve nadpisov a k nim

---

⁴¹ Jeho otec, významný obrodenec a politik Dimităr Grekov, bol považovaný za jedného z najtalentovanejších bulharských diplomatov svojho času. LUKANOV, B. *Diplomna rabota na tema Prof. Nikola Milev*. Fakultet po Žurnalistika i masova komunikacija, Sofija: SU „Sv. Kliment Ohridski“, 2002, str. 14.

⁴² Narodnijat sgovor. Z dôvodu uľahčenia orientácie v množstve termínov a názvov v texte, budem používať názov Ľudová (Národná) dohoda.

⁴³ Zavraždený 21. mája 1922 vo svojom dome v Sofii.

⁴⁴ Narodený 21.5.1881 v dedinke Mokreni v Kosturskom kraji na západe dnešného Macedónska.

⁴⁵ Bol kategoricky proti pravidlu „oko za oko, zub za zub“ ako aj proti krviprelievaniu. Ako je však známe, práve toto boli časté praktiky VMRO.

⁴⁶ Akcionerno družestvo (AD) Stopansko razvitie, založené roku 1921.

⁴⁷ Bălgarska tãrgovska banka, Sdruženie na exportiorite i fabrikantite na tjutjun a Franko-bălgarska banka za meždunarodna tãrgovia.

prislúchajúcich článkov. Na štyroch (prípadne 6 alebo dokonca 8) stránkach nachádzame množstvo informácií najrozmanitejšieho charakteru a z rôznych oblastí. Titulnej strane dominujú udalosti dňa, aktuálne problémy, domáce či zahraničnopolitické otázky. Spolu s nimi tam nachádzame výber správ z bulharských denníkov, reportáže a dôležitejšie informácie z domova i cudziny. Druhá strana už tradične patrila finančným a hospodárskym materiálom a užitočným ekonomickým novinám. Na tretej strane boli sumarizované udalosti dňa – denné novinky a prehľad diania z domova i zo sveta, ďalej informácia o pripravovaných kultúrnych, spoločenských a športových podujatiach. Komentár redakcie tu mal zvlášť vyhradený priestor. Nasledujúca, často posledná stránka denníka, patrila predovšetkým reklame (textovej a/alebo grafickej), hoci tú nachádzame i na predošlých stranách. Okrem reklamy sa v závere denníka objavovala inzercia a cestovný poriadok dopravných prostriedkov. Kultúrna rubrika nemala samostatné presne určené miesto, či poradie. V dolnej časti takmer každej stránky bola situovaná hrubá čiara, pod ktorou sa nachádzali zaujímavé príspevky z oblasti vedy, osvetu, kultúry, poľnohospodárstva, zo sociálnej sféry a nesmeli chýbať ani umelecká publicistika, recenzie a populárna historická čítba.

Obsahovo ani kvalitou prinášaných informácií *Slovo* nijako nezaostáva za svojou konkurenciou. A pokiaľ by miera objektivity prinášaných informácií mala byť priamoúmerná množstvu autorských článkov, analýz a komentárov z pera zahraničných korešpondentov či príslušných redaktorov, potom by *Slovo* jednoznačne hralo prím.

Jednako interesantný je badateľný stret záujmov rôznych skupín združených okolo denníka. Na jednej strane úprimná myšlienka zakladateľov periodika a ich odhodlanosť bojovať za dobrú vec pre lepšie Bulharsko. Na strane druhej, *Slovo* ako nástroj Cankovovej vlády, ktorej denník na svojich stránkach poskytoval pravidelný priestor. Zaujímavý je preto pohľad na

pôsobenie tohto tlačového orgánu po nasledujúcich štátnych prevratoch⁴⁸ a počas aktuálnych nálad, ktoré v Bulharsku panovali tesne pred a po začiatku druhej svetovej vojny.

Post riaditeľa a šéfredaktora *Slova* v tomto období obsadil Todor Kožucharov, súčasník a dlhoročný priateľ Siraka Skitnika, ktorý zodpovedal za kultúrnu rubriku denníka. Či bola voľba nového šéfa periodika svojim spôsobom prirodzená alebo náhodná je vecou ďalšieho výskumu. Pramene dokumentujú, že okrem dlhoročne zastávanej pozície pravidelného spolupracovníka denníka, po prof. Milevovi išlo v prípade Kožucharova o ďalšieho žurnalistu macedónskeho pôvodu a zároveň člena slobodomurárskej lóže v Sofii. „Denník o politike, hospodárstve a kultúrnom živote“, ako znela jeho oficiálna charakteristika umiestnená na titulnej stránke hneď pod logom, viedol T. Kožucharov až do jeho zániku podmienenom štátnym prevratom z 9. septembra 1944. O poslednom riaditeľovi a šéfredaktorovi novín *Slovo* vieme veľmi málo. Jeho meno síce figuruje v rôznych článkoch a prácach⁴⁹, no ucelený výskum jeho života a diela doposiaľ neexistuje. Na základe útržkovitých informácií však možno konštatovať, že išlo o skúseného žurnalistu a vplyvnú osobnosť dobového verejného života v Bulharsku. Z článkov, reportáží, analýz, príspevkov rôzneho charakteru a celkového obrazu denníka 30. a prvej polovice štyridsiatych rokov 20. storočia je cítiť snahu Kožucharova pokračovať v duchu vysoko nastavených štandardov, založených jeho predchodcami pred dvoma desaťročiami. Túto skutočnosť dokladá aj fakt, že s nástupom novej vlády 9. septembra 1944 sa *Slovo* stáva nepohodlným a jeho činnosť musela byť ukončená. Tým sa denník zaradil na „čiernu listinu“ mnohých vplyvných, vysoko nákladových a obsahovo kvalitných informačných dobových

---

⁴⁸ Štátny prevrat z 19. mája 1934 uskutočnený Vojenským zväzom a politickou skupinou Zveno a napokon posledný z 9. septembra 1944 pod dominanciou komunistov.

⁴⁹ Práce rôznych autorov venované životu a dielu A. Cankova, N. Mileva, S. Skitnika, bulharskej slobodomurárskej lóže a ďalšie. *Bălgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojaste-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 2006. Pozri tiež LUKANOV, B. *Diplomna rabota na tema Prof. Nikola Milev*.

periodik ako *Mir* (Mier), *Dnevnik* (Denník), *Utro* (Ráno), *Zora*, *Zarja* (Ohňostroj), a iné⁵⁰.

Spomínaný dátum pre väčšinu z nich znamenal posledný deň tiráže.

**“Danail Krapčev bol prívržencom len jednej osi
– osi Prilep-Sofia-Prilep.”⁵¹**

2.2 Denník *Zora*

Osudu denníka *Zora*, no predovšetkým jeho tvorcovi – Dr. Danailovi Krapčevovi (1880–1944), sa veľmi podrobne venuje Cveta Trifonova⁵². Jej práce venované tejto tematike sú pútavé a písané s evidentným záujmom očistiť meno “veľkého patriota, politika a tvorca bulharskej žurnalistiky“, a tým rehabilitovať jeden z fenoménov bulharskej periodickej tlače prvej polovice 20. storočia⁵³. Z úvodu prehľadu *Bulharskej periodickej tlače* (Bălgarski periodičen pečat)⁵⁴ zreteľne zaznieva odhodlanie komunistického režimu označiť *Zoru* za profašistický orgán prostredníctvom horlivého zhromažďovania domnelých dôkazov o „protinárodnej činnosti tohto buržoázneho denníka“. V snahe podkopať i ten najmenší zárodok autority a dôveryhodnosti plátku, sú používané označenia ako „tlač v područí národnej propagandy, ktorá stála na strane

---

⁵⁰ Denník *Mir* vychádzal v rokoch fungoval ako tlačový orgán Národnej (Ľudovej) strany a vychádzal v rokoch 1894-1944. Denník *Dnevnik* vychádzal v období rokov 1902-1944. Existencia denníka *Utro* sa datuje do obdobia rokov 1911-1944. Denník *Zora* začal vychádzať v roku 1919 a denník *Zarja* o desať rokov neskôr (1929). Oba denníky končia svoju činnosť v roku 1944, pričom posledný, *Zarja*, na rozdiel od ostatných, zotrval až do záveru roka (30. decembra 1944).

⁵¹ Zo svedeckej výpovede Mateja Bončeva-Brášľana pred Národným súdom, na otázku o vzťahu D. Krapčeva k osi Rím-Berlín-Tokio a fašizmu ako takému. TRIFONOVA, C. *Pomen za Danail Krapčev*. Varna: Liternet. http://liternet.bg/publish/ctrifonova/d_krapchev.htm (17.4.2010)

⁵² Doc. Cveta Trifonova pôsobí v Inštitúte pre literatúru pri BAN (Bălgarska akademija na naukite, Bulharská akadémia vied).

⁵³ TRIFONOVA, C. *Danail Krapčev i vestnik Zora. Nezabravimoto. Interviuata, pisma, dokumenti*. Veliko Tărnovo: Faber, 2006.

⁵⁴ *Bălgarski periodičen pečat (1844-1944)*. Sofija: Nauka i izkustvo, 1962.

monarchofašizmu, či sa prispôsobila politike Osi“. Na inom mieste je dokonca nazývaná „žltou tlačou“⁵⁵.

„Nezávislý informačný ranný denník“, ktorý vychádzal v náklade 10 000 – 130 000 výtlačkov, patril pod akciovú spoločnosť *Bălgarski pečat* (Bulharská tlač), druhého najväčšieho špecializovaného vydavateľsko-tlačiarenskeho podniku v Bulharsku. Hlavnými akcionármi boli už spomínaný Danail Krapčev, obchodník s tabakom S. Čaprašikov a ďalší. Slovom slovníka bulharskej periodickej tlače povedané, „*Zora* je jeden z najväčších a najtrvalejších bulharských buržoázných denníkov do 9. septembra 1944“⁵⁶.

Začiatky periodika sú spájané s *Demokratickou stranou*, s *VMRO* a s protisovietskymi bielogvardijskymi centrami, ktoré viedli boj proti *Bulharskému ľudovému poľnohospodárskemu zväzu* (BLPZ) a proti *Komunistickej strane Bulharka* (KSB). Pokiaľ ide o zahraničnopolitickú orientáciu *Zory*, angažovaná literatúra je kategorická, že sa Krapčevov denník orientoval výhradne, alebo aspoň preferenčne, na fašistické Taliansko. Po rozhrnutí stránok je však viditeľné, že skôr ako Mussolini, z pragmatických i iných dôvodov väčšiu pozornosť predsa len budil Hitler. Po prevrate z 9. júna 1923 *Zora* podporovala vládny monarchistický režim a spolupracovala s *VMRO* (Ivan Michajlov)⁵⁷. Počas druhej svetovej vojny bol denník charakterizovaný ako „nástojčivo sa zasadujúci o pripojenie Bulharska k *Trojstrannému paktu*, na čele s Nemeckom, a za aktívne zapojenie sa Bulharska do vojny proti Sovietskemu zväzu“⁵⁸. S prvou časťou názoru socialistického vedenia povojnového Bulharska možno podmienene súhlasiť, no jedným dychom treba dodať, že propagácia tejto, podľa Krapčeva, správnej a pre

---

⁵⁵ „Žalta presa“ je kalk z angličtiny (Yellow news). Od 19. stor. to bol bežný názov pre noviny, ktoré okrem písaných správ uverejňovali vždy i karikatúru, ktorej hlavným hrdinom bol žltý chlapec (Yellow boy). „Žalta presa“ však v bulharskom jazyku predstavuje synonymum pre u nás zaužívaný termín *bulvár*, *bulvárna tlač*, a má teda negatívnu konotáciu. V tomto kontexte treba chápať aj výraz použitý bulharskou komunistickou historiografiou pre označenie „nepohodnej“ tlače.

⁵⁶ *Bălgarski periodičen pečat (1844-1944)*. s.235.

⁵⁷ *VMRO* ako styčný bod bol spomenutý už v súvislosti s denníkom *Slovo*.

⁵⁸ *Bălgarski periodičen pečat (1844-1944)*. s.17.

Bulharsko prospešnej cesty nevybočovala z línie oficiálnej politiky neutrality Kioseivanovovej vlády.

Denník *Zora*⁵⁹ má pozoruhodný príbeh. Na počiatku bola myšlienka Danaila Krapčeva založiť „objektívny informačný denník“⁶⁰. Tento „človek-inštitúcia“, ako ho Trifonová nazýva, v politických dejinách Bulharska svojím intelektom, nezávislým duchom a talentovanou žurnalistickou tvorbou vyplňal celé štvrtstoročie v histórii bulharskej žurnalistiky. Krapčevovo „dieťa“, ako vraj sám zvykol *Zoru* volať, uzrelo svetlo sveta v pre Bulharsko krušnom roku 1919. Napriek rýchlo meniacej sa vnútro politickej situácií v krajine, striedaniu agrárnych, ľavicových, či pravicových strán a ich boju o moc, vďaka svojej nestrannosti sa žurnál dokázal udržať a vychádzal až do roku 1944. Na stránkach tohto „obrovského štátneho a kultúrneho diela“ sa nachádza každodennosť minulej epochy, deň po dni sú zachytávané krvavé dejiny Bulharska, fixované na udalosti, ktoré v tom čase hýbali Európou i svetom. Na šiestich až ôsmich, niekedy dokonca desiatich stranách formátu A3 sa odohrávala „paranoja každodennosti s niekoľkými tisíckami ľudských drám“. Zachytené boli prírodné a sociálne pohromy, politické a občianske zločiny. Okrem toho sa podarilo vytvoriť priestor pre kultúrny rast veľikánov⁶¹ a rovnako boli uchopené i duchovné snahy obdobia medzi dvoma svetovými vojnami.

Po dvoch národných katastrofách Bulharsko stratilo svoje dávne územia a nádeje na dosiahnutie národného ideálu, a do určitej miery stratilo i svoje morálne princípy. D. Krapčev bol jedným z mála duchovných vodcov, ktorí sa energicky postavili proti útlmu, úpadku a zúfalstvu, panujúcim vo vtedajšej spoločnosti. Tento človek vlastnil nevyčerpatelnú nádej a cieľavedomosť. V podmienkach hospodárskej a morálnej krízy Krapčev začal vydávať denník

---

⁵⁹ Vychádza v období 1919 – 1944, od utorka do nedele. Vlastníkom bola akciová spoločnosť *Bálgarski pečat* (Bulharská tlač). Pozíciu vedúceho zastával dr. Petko Penčev a ako hlavný redaktor denníka pôsobil Danail Krapčev spolu s Georgim Belčevom.

⁶⁰ TRIFONOVA, C. *Pomen za Danail Krapčev*.

⁶¹ Keď po štátnom prevrate z 19. mája 1934 je zastavená činnosť novin *Makedonija* (Macedónsko), významnému epikovi domácej literatúry Dimitrovi Talevovi bol ponúknutý priestor v *Zore*. Týmto Krapčevov žurnál získal šancu uviesť do života epochálnu tvorbu – román *Železnijat svetilnik* (Železný svetelník). V rokoch 1943-1944 tu postupne vychádzalo 12 úryvkov románu pod názvom *Chadži Serafimovata unuka* (Vnučka Chadžiho Serafima).

Zora, ktorý sa mu stal všetkým a pre ktorý “šetril každým sústom, chvel sa pri každom výtlačku.” Neúnavne zastával svoj post a dohliadal na úroveň, kvalitu a distribúciu denníka.

Snahou hlavného redaktora, pokrvene spätého s oblasťou pirinského Macedónska⁶², bolo vytvoriť objektívny informačný denník, pričom za vzor mu okrem iného slúžil i anglický denník The Times. Za toto svoje smerovanie si pre Zoru od Ivana (Vanče) Michajlova⁶³ vyslúžil ironické označenie “bulharský Times”⁶⁴.

Druhá svetová vojna a hitlerovský režim sa pre jedného z najváženejších redaktorov a publicistov v krajine stali nie len problematickými ale priam osudnými. Nechvalne známy dátum 9. september 1944 si vzápätí vyžiadal i jeho život⁶⁵. Táto udalosť už logicky predznamenovala osud periodika, ktorý po celé štvrtstoročie bol známy ako “štandard europeizmu, slobody slova a objektívnych informácií”⁶⁶. Rovnaký osud stihol i všetkých spolupracovníkov denníka Zora, a tak metaforický skon Krapčevovho “dieťaťa” roku 1944 sa stal definitívnym. Bol to symbolický koniec éry jednej a začiatok ďalšej - novej. Éry „nového realizmu“ v socialistickej každodennosti Bulharska.

---

⁶² Narodený v meste Prilep.

⁶³ Vplyvná osobnosť vo vedení VMRO a tajomník T. Alexandrova.

⁶⁴ Michajlov totiž očakával, že Krapčev svoje noviny plne zasväti v tom čase aktuálnej macedónskej otázke.

⁶⁵ Úspešný atentát na D. Krapčeva bol spáchaný 10. septembra 1944 komunistickými teroristami, ktorým prekážal politický i spoločenský vplyv tejto bulharskej autority.

⁶⁶ TRIFONOVA, C. *Pomen za Danail Krapčev*.

2.3 Denník Zarja

Do jednej rodiny spolu s denníkmi *Utro* a *Dnevnik* patria aj noviny *Zarja*, hoci v prípade tohto periodika možno hovoriť skôr o „adopcii“. Z Prehľadu bulharskej periodickej tlače obdobia do r. 1945 sa dozvedáme, že tento informačný denník spočiatku viedol rusofilskú politiku v dôsledku finančnej podpory zo strany ruského zastupiteľstva v Bulharsku. *Zarja* bola založená 18. apríla 1914 v Sofii, kde vychádzala až do svojho definitívneho zániku 30. decembra 1944. Počiatkové rusofilné smerovanie sa po prvej svetovej vojne zmenilo na sociálnodemokratické. V roku 1919 nový majiteľ novín *Zarja*, bulharský mediálny magnát Atanas Damianov, pozastavil ich činnosť, aby o 10 rokov na to začali opäť vychádzať v jeho novinovej akciovej spoločnosti Spojené tlačiarne (Säedineni pečatnici). Hlavným redaktorom denníka sa roku 1934 stal Krasimir S. Stančev (od mája 1944 vystriedaný S. Vasevom).

Zarja je v druhom období svojej existencie charakterizovaná ako vydanie s liberálnymi tendenciami, určené predovšetkým „progresívnym spoločenským vrstvám“. *Dějiny československo-bulharských vzťahů* len potvrdzujú tón sympatie zo strany prosovietsky či prosocialisticky zameraných kruhov. Čo sa týka macedónskej otázky, bolo možné badať zjavné nacionalistické pozície. Od roku 1935 periodikum otvára svoje stránky i pre spolupracovníkov hlásiacich sa k myšlienkam komunizmu.

Denník sa citeľne snažil o aplikáciu profesionálnych štandardov najlepších európskych novín podobného typu. Prioritou sa stala aktuálnosť a rýchlosť, a preto hneď na úvodnej stránke boli umiestnené rubriky ako *Posleden čas* (Posledná hodina) alebo *Novini sled polunošt* (Správy po polnoci), vďaka ktorým sa do ranného vydania dňa dostávali najčerstvejšie správy.

Forma a štruktúra periodika prezrádza jeho úspešnú snahu zaujať čitateľa a potvrdzuje štatút významnej dennej tlačoviny v Bulharsku v období medzi dvoma svetovými vojnami.

Príznačné sú nadpisy a podnadpisy odlišujúce sa rôznym písmom a veľkosťou, ktoré umožňujú prehľadnejšiu orientáciu v množstve informácií. Nezriedka bol titulok doplnený fotografiou či karikatúrou dobových udalostí, pričom obrázkový materiál sa neobmedzoval len na prvú stránku. Samozrejmosťou bola už v tejto dobe reklama. V súvislosti s titulnou stranou je ešte vhodné spomenúť krátku prehľadnú sumarizáciu najzaujímavejších správ každého vydania, zoradené pod sebou v ľavom hornom rohu vo forme nadpisov, prípadne podnadpisov (použitie rovnakej metódy rozvrhnutia stránky nachádzame aj v denníku *Zora*). Príslušné články a správy, ošetrené skratkou patričnej tlačovej agentúry alebo iného informačného zdroja, boli potom započaté už na prvej stránke, s odkazom na pokračovanie na stránkach nasledujúcich. Čitateľ tak nadobúdal dojem prehľadnej a hutnej informácie čo do počtu i obsahu.

Hoci kontrolovaná novo nastúpenou vládou, i po roku 1941 sa *Zarja* zo všetkých síl snažila zachovať svoju objektivitu a nastúpenú tendenciu “progresívnych pozícií”. Úsilie bolo, podľa všetkého, korunované úspechom, a tak o 3 roky neskôr (1944) denník končí svoju činnosť a definitívne zaniká.

3. Obraz bulharskej tlače k daniu na Slovensku

3.1. Prístup k vnútro- i zahraničnopolitickým, diplomatickým, hospodárskym, kultúrnym a menšinovým akcentom doby

3.1.1. Politické dianie

Vytvorenie slovenského štátu 14. marca 1939 nepochybne naplnilo očakávania *Hlinkovej slovenskej ľudovej strany* (HLSĽS). Znamenalo totiž nezávislosť *Slovenskej krajiny* od pražskej vlády, ktorá sa ocitla pod priamou správou Nemecka v následne vytvorenom *Protektoráte Čechy a Morava*⁶⁷. Tento úspešný ťah ríšskeho kancelára však pre Slovákov v skutočnosti predstavoval ešte hlbšiu závislosť, tento krát na Berlíne. Bratislavská vláda jednej politickej strany „kresťanského konzervativizmu s veľmi úzkymi ideologickými a najmä personálnymi vzťahmi k rímsko-katolíckej cirkvi“, navyše „od roku 1939 infiltrovaná v stále väčšej miere ideológiou nacionálneho socializmu“⁶⁸, bola de facto totalitnou a tým ľahko ovládateľnou. Oficiálny štatút nového štátneho útvaru síce hlásal nezávislosť, no realita opaku bola očividná. Už o niekoľko dní si Nemecko na Tisovej vláde vymohlo funkciu faktického predstaviteľa v politických, hospodárskych i diplomatických otázkach krajiny⁶⁹. Vnútropolitické dianie Slovenského štátu, určované predovšetkým zvonka, neuniklo pozornosti bulharských denníkov, ktoré už 14. marca

---

⁶⁷ 15. marca 1939 Hitler slávnostne pricestoval na Pražský hrad a Čechy a Morava týmto dňom prešli pod jurisdikciu Tretej ríše. *Hitler pristigla v Praga i otsedna v dvorcite na čečskite krale*. Zarja, r. XVII, č.5266, 16.3.1939.

⁶⁸ LIPTÁK, L. a kol. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992. s.229.

⁶⁹ *Nemecko bude držať ochrannú ruku nad politickou nezávislosťou Slovenska. Výsady získané na oplátku. Zahraničná politika Slovenska*. Zarja, r. XVII, č. 5930, 24.3.1939.

1939 oznamujú „*Bývalý premiér Slovenska, dr. Tiso v Berlíne.*“⁷⁰, „*Otec Tiso u Hitlera.*“, „*Berlín sa pripravuje na energický zásah*“⁷¹.

V Hitlerovej politike ochrany práv menšín Tiso nachádzal mocného patróna a útočisko pred agresormi zo severu, no predovšetkým z juhu. Z toho dôvodu hrozilo, že akékoľvek ďalšie individuálne podnikavé kroky cudzích vlád v prospech slovenského štátu, by mohli negatívne kolidovať s tými nemeckými. A to si žiaden štát v danom čase nechcel a ani nemohol dovoliť. Obzvlášť, pokiaľ aj samotní „tvorcovia ostrova demokracie“ sa k československej otázke stavali veľmi rezervovane. Iniciatíva započat' komunikáciu so zahraničím preto pochopiteľne musela vychádzať zo strany Tisovej vlády, ktorá javila eminentný záujem na nadviazaní diplomatického, kultúrneho a hospodárskeho dialógu medzi Sofiou a Bratislavou.

Pre bulharskú politiku konca medzivojnového obdobia je charakteristický jednotný leitmotív, vychádzajúci z historického, kultúrneho, no predovšetkým teritoriálneho vývoja tejto juhoslovanskej krajiny, a tým je územná obnova Bulharska v jeho historických hraniciach. Opätovné získanie oblastí vardarského Macedónska, južnej Dobrudže a egejskej Trákie stálo v centre rozporov a stroskotaných snáh o nájdenie spoločnej cesty nielen medzi Sofiou a balkánskymi susedmi, ale viedli k prehnanej opatrnosti aj vo vzťahu k ich spojencom. Tak tomu bolo aj v prípade Česko-Slovenska, ktoré v medzivojnovom období udržiavalo intenzívnejšie vzťahy s Južosláviou a Rumunskom. Idea slovanského priateľstva a z toho vyplývajúce obojstranné sympatie, neboli v čase blížiaceho sa vojenského konfliktu pre Bulharsko smerodajné. Kioseivanovova vláda vycítila príležitosť opäť načrtnúť možnosť teritoriálnych zmien a československá otázka vo svojej rozmanitosti a celoeurópskom zábere sa na túto príležitosť hodila ideálne.

---

⁷⁰ Zora, r. XX, č. 5920, 14.3.1939.

⁷¹ Zarja, r. XVII, č. 5264, 14.3.1939.

Spojenectvo s nacistickým Nemeckom malo sľubné vyhliadky, avšak proklamovaná politika neutrality Kioseivanovovej vlády nedávala veľa priestoru pre otvorené nadšenie. Dôvody takéhoto postoja mali komplexný charakter, kedy vnútropolitický a zahraničný faktor sa vzájomne ovplyvňovali a dotvárali. Hlas vládnej opozície v závere medzivojnového obdobia postupne naberal na sile a dožadoval sa zmeny koncepcie vládnej línie. Požiadavky sukcesívne nadobúdali formu, až vykryštalizovali do štyroch základných tendencií v bulharskej zahraničnej politike. Ich štruktúra a obsah veľmi jasne charakterizujú vízie jednotlivých bulharských politických síl v závere tridsiatych rokov 20. storočia. Prvá koncepcia by sa dala charakterizovať ako zasadzovanie sa za aktívnejšie zblížovanie s Nemeckom v rámci kalkulu s medzinárodnou situáciou, s možnosťou teritoriálnej revízie. Ďalšia, vládna téza, hlásala rozširovanie a upevňovanie hospodárskych a priateľských vzťahov s Berlínom, no bez zjavných politických záväzkov. Paralelne s tým sa táto skupina snažila o zblíženie s britsko-francúzskym táborom, avšak spôsobom, ktorý by neublížil nemecko-bulharskému zväzku. V neposlednom rade v tejto téze figuruje už niekoľkokrát spomínaná rezervovanosť v otázkach požiadaviek na revíziu. Preto vláda volila cestu vyčkávania na pomnichovské reakcie. Treťou tendenciou na bulharskej politickej scéne bol návrh opozičného bloku, ktorý nástojil na uvoľnení nemecko-bulharského zväzku a príklonu k balkánskym krajinám. Revízia mierových zmlúv bola podporovaná, avšak v otázke orientácie na západné mocnosti, iba časť opozície presadzovala rozšírenie politických a hospodárskych stykov s Francúzskom a Veľkou Britániou. Posledná téza pochádzala z dielne komunisticky ladených kruhov (BKP – Bulharská komunistická strana), ktorí boli kategoricky proti zapleteniu sa s fašistickými krajinami. Ako alternatívu spojenectva presadzovali zblíženie so Sovietskym zväzom.⁷²

---

⁷² SIRKOV, D. *Vänsnata politika na Bălgarija 1938-1941*. s. 104-109.

Takáto rôznorodá a vzájomne málo súrodá politická a názorová konštelácia vo vnútri Bulharska nepochybne znamenala hrozbu pre stabilitu v krajine. Vývoj v Európe takisto nepridával na spokojnosti, ale práve naopak. Preto sa aj bulharská žurnalistika tohto obdobia snažila reflektovať udalosti na Slovensku a ich medzinárodný dopad v čo najneutrálnejšom svetle. Aspoň na prvý pohľad.

3.1.2. Medzinárodný dopad slovenskej otázky v bulharských médiách

Už v strede mesiaca marec r. 1939 stránky denníkov *Zora* a *Zarja* vedno oboznamovali čitateľov s mapou strednej Európy v jej aktuálnych hraniciach. Jediný rozdiel činil zdroj ilustračného materiálu zodpovedajúci vnútro politickej orientácii jedného či druhého periodika. Zatiaľ čo prozápadne orientovaná *Zarja* preberala informácie predovšetkým z francúzskych a anglických kanálov, sympatie k nacistickému Nemecku možno vypožorovať zo stránok denníka *Zora*. Závislosť Bulharska na Tretej ríši v tomto období, a to nie len v hospodárskej ale stále viac i v oblasti medzinárodne politickej, bola ďalším determinantom zahraničnej politiky Sofie voči novovzniknutému Slovenskému štátu. V týchto súvislostiach neprekvapuje zhodný postoj bulharských médií a totožné správy uverejňované vo všetkých troch denníkoch⁷³.

Nemožno však tvrdiť, že by noviny viedli rovnakú politiku a presadzovali identické záujmy. Pronemecké alebo prospojenecké postoje boli v denníkoch pretláčané prostredníctvom obrovských nadpisov združujúcich pod sebou niekoľko agentúrnych správ. Najlepšie túto situáciu vykresľujú vydania z 15. marca, kde v zásade vo všetkých denníkoch figurujú tie isté agentúrne správy. Čitateľa *Zory* ohúrila titulok “*Od včera Česko-Slovensko ako štát neexistuje. Postavení pred hotovú vec na účet Česka. Aj v Anglicku sa podvolia. Vytvárajú sa tri nezávislé*

---

⁷³ *Slovo* sa viac orientuje na vlastné autorské komentáre a príspevky. Na druhej strane, v porovnaní s denníkmi *Zora* a *Zarja*, *Slovo* menej často a v menšom množstve uverejňuje správy svetových agentúr o dianí v strednej Európe.

štáty v strede Európy. Slovensko už bolo vyhlásené za nezávislý štát.” doplnená o mapu nového usporiadania a hraníc v strednej Európe.⁷⁴ Evidentný je pohľad smerom k Hitlerovi a jeho úspechom s nádejou, že i Bulharsko bude mať podiel na konečnom úspechu.

Zarja prezentovala chápanie aktuálnych udalostí v regióne menej nadšene a bez zbytočného prikrášľovania, či vyzdvihovania role Nemecka a tiež bez vyjadrenia dôraznejšej podpory novému Slovenskému štátu. Viac negatívny ako pozitívny postoj v sebe ukrýva napríklad titulok “*Po vyhlásení nezávislého Slovenska Tiso požiadal Hitlera o pomoc.*”. O to väčšie sympatie a súcit smerované k českému národu sú viditeľné už o niekoľko riadkov nižšie: “*Nemecké vojská obsadili Moravskú Ostravu. Berlín chce vymazanie Česko-Slovenska.*”. V rovnakom duchu pokračuje novinársky komentár na druhej strane “*Udalosti v Československu. Zhodnotenie.*”⁷⁵, kde sú Česi vykreslení ako národ trpiaci teror zo strany Slovákov a Karpatoukrajincov.

Naproti tomu denník *Slovo* akoby nejavil záujem o impulzy predznamenantujúce druhý svetový konflikt. A možno práve toto bola maximálna miera záujmu Kožucharovych novín o nemeckú agresiu v strednej Európe. O udalosti dňa referovali tri krátke agentúrne správy, ktorých obsah bol akousi prípravou na to, o čom ostatné dva denníky už stihli informovať. Nadpis “*Vyhlásenie nezávislosti Slovenska sa očakáva dnes*” a spochybnenie dostátia mníchovských záväzkov Londýna a Paríža voči Československu na ďalšej stránke denníka⁷⁶ dostatočne dobre predstavujú nálady jednej časti názorovo rozmanitej bulharskej spoločnosti – nádeje na revíziu tzv. druhej národnej katastrofy⁷⁷ Bulharska, no predovšetkým spolupráca s *VMRO* a podpora územného rozšírenia. To všetko na pozadí obáv a otázok, či a za akých podmienok medzinárodné spoločenstvo uzná tieto bulharské nároky a umožní krajine vystúpiť z

---

⁷⁴ Zora, r. XX, č. 5921, 15.3.1939.

⁷⁵ Zarja, r. XVII, č. 5265, 12.3.1939.

⁷⁶ Slovo, r. XVII, č. 5005, 15.3.1939.

⁷⁷ Podpis *Neuillského mieru*. RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Lidové noviny. Praha 2000. s. 291-292.

izolácie. Jednou z možností ako nenápadne reflektovať tieto požiadavky našlo Bulharsko a jeho mediálna sféra v stotožňovaní svojho osudu s osudom iného štátu, ktorého vyhliadky do budúcnosti aj vďaka Hitlerovi začínali vyzerat' čoraz lepšie. Zlý osud⁷⁸, ako znel nadpis autorského komentára, však žurnalista *Slova* Jordan Mečkarov prisúdil "Československu, ktorému je zaťažko byť štátom a existovať dlho". V úvode retrospektívne pojednáva o bývalom Rakúsko-Uhorsku tesne po konci 1. svetovej vojny. Novovzniknuté národy prirovnal k deťom, ktoré sa ešte stále nenaučili žiť život dospelých, teda Rakúška, no predovšetkým Maďarska. Veľmi jasne vyznievajú podporné signály Prahe a rezervovanosť voči Bratislave. Kritiku tohto tlačového sympatizanta *VMRO* si vyslúžil aj Eduard Beneš v konštatovaní, že súčasná situácia nebola nevyhnutná. Stačilo, aby sa bývalý prezident Československa miesto snovania veľkých celoeurópskych plánov "radšej pozeral do vlastného dvora a okolo neho".⁷⁹ Podobné reminiscencie na bývalé udalosti a krivdy sú prítomné i v ďalších autorských článkoch *Slova*. Totožný je postup hľadania bulharského východiska z patovej medzinárodnej situácie. Pozícia Československa sa preto pochopiteľne javila ako veľmi vďačný námiet, keďže obsahoval niekoľko spoločných prvkov. Oba štáty svojim spôsobom stáli v centre pozornosti Hitlerovej európskej politiky a mali poslúžiť dosiahnutiu jeho pôvodných cieľov⁸⁰, hoci miera závislosti na Berlíne bola rôzna. Ďalším pojítkom bolo vďaka pronemeckej orientácii spojenectvo medzi slovanským severom a juhom, nevyhnutnosť spolupráce s Berlínom pre dosiahnutie svojich zahraničnopolitických cieľov a význam Nemecka ako hospodárskeho odbytišťa. Na druhej strane, to čo obe krajiny rozdeľovalo a vytváralo rezervovanú bilaterálnu atmosféru, boli paradoxne tie isté momenty. Uznanie rozpadu Česko-Slovenska bolo v bulharskej spoločnosti

---

⁷⁸ *Zla oris*. Slovo, r. XX, č. 5007, 17.3.1939.

⁷⁹ Autor očividne naráža na prehlásenia E. Beneša z 20-tych rokov na margo macedónskej otázky v neprospech Bulharska. Vyjadrenia vtedy ešte ministra zahraničných vecí na stránkach *Slovanského prehľadu* vyvolali silnú vlnu nevôle v bulharskej spoločnosti. RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. s. 394.

⁸⁰ KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*. Lidové noviny. Praha 1998. s. 213; BAEVA, I. KALINOVA, E. *Bálgarskite prechodi 1939-2005*. Sofija: Paradigma, 2006. s. 14-15.

chápane skôr rozpačito⁸¹. Veľmi ľahko by sa totiž dalo spojiť s teritoriálnym oklieštením Bulharska, ktorému dominovala predovšetkým strata oblasti Macedónska, tradičného „jablka sváru“ naprieč bulharskými dejinami. Nasvedčujú tomu aj rôznorodé správy, zaplavujúce každý deň stránky novín predvojnového Bulharska.

Zora, *Zarja* i *Slovo* jednotne vyčleňovali najviac priestoru medzinárodnému dopadu rozdelenia Česko-Slovenska. Takto poukazovali na preferenciu bulharského záujmu o medzinárodné dianie pred vnútropolitickou situáciou v slovenskom štáte a Protektoráte. Príznačná pre všetky tri periodiká v tejto súvislosti je neustála analýza zahraničnej tlače a jej reakcií na Hitlerovu agresiu z jari roku 1939. Prehľad nemeckých, anglických a talianskych novín nachádzame prevažne v *Zore*, francúzske, sovietské, či dokonca americké tlačené médiá sú zasa zachytené v denníku *Zarja*. O čosi menej pozornosti bulharských šéfredaktorov si vyslúžila juhoslávska (*Zora*), poľská, rumunská alebo slovenská tlač.⁸²

Metóda prehľadu dobových zahraničných médií mala prínos v dvoch smeroch. Okrem sprostredkovania atmosféry oboch táborov v polarizovanej Európe, mohli takto denníky bezostyšne strániť jednému alebo druhému bloku. Za týmto účelom bulharská tlač preberala príspevky korešpondentov zahraničných periodických listov, ktoré neboli parafrázované, ale doslova citované. Denníky si tak mohli dovoliť „kritizovať“ Nemecko za rozpínanosť, poukázať na obsahovo prázdnu verbálnu ekvilibristiku západných vlád a ich nečinnosť nazývanú politikou *appeasementu*⁸³, alebo načrtnúť neúnavnú podporu Talianska na adresu Berlína v otázke rozpadu Česko-Slovenska. Napriek tomu, že krajina sa nenachádzala v ohnisku marcových búrlivých dní, drobnohľad dobových veľmocí ustanovený nad Balkánskym polostrovom dozaista neupokojoval. Snaha sprehľadniť európske udalosti a zasadiť Bulharsko a jeho politiku do tohto rámca príkladne demonštruje súčinnosť vlády a mediálnej sféry v krajine.

---

⁸¹ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. Academia. Praha 1980. s. 346.

⁸² Posledné tri sa v rôznej miere objavujú v denníkoch *Zora*, *Zarja* i *Slovo*.

⁸³ *Kritika vřrchu politikata na Čembřrlejn*. *Zarja*, r. XVII, č. 5270, 20.3.1939.

Po predošlom hrubom zhodnotení medzinárodnej situácie sa redakcie rozhodli pristúpiť ku konkrétnym krokom. Ďalšie „využitie“ Československého problému sa ukázalo v súvislosti s napätými bulharsko-rumunskými vzťahmi. V tomto prípade však išlo o úsilie Bulharska o prinavrátanie územia južnej, v prípade zdaru i celej oblasti Dobrudže, ktorá v tom čase patrila Rumunsku. Zvláštny pražský korešpondent denníka *Zarja* Alexander Bobčevski⁸⁴ vo svojom analytickom komentári z prvej polovice marca roku 1939 rozoberá „dva rozdielne princípy menšinovej politiky“⁸⁵. Bobčevski vyzdvihol práva menšín v Československu, ktorých rozsah a uplatňovanie „v oblastiach s kompaktným menšinovým obyvateľstvom vzbudzovali dojem, že menšina je v podstate štátotvorným národom.“ Konkrétnejšie vyjadrenia na margo menšinovej otázky v bývalom Československu si však nedovolil. Evidentný je cieľ poukázať na negatívne zachádzanie s bulharskou menšinou v Rumunsku. Napriek tomu, že Bobčevski predstavoval určitý a priamy zdroj informácií z oblasti Československa, redakcia denníka jeho služby nevyužívala. Táto skutočnosť len potvrdzuje účinnosť a trvanie pomníchovskej výzvy bulharských úradov médiám, aby „zmenili doterajšie politické zameranie“ v snahe udržať obraz neutrálnej pozície Bulharska na medzinárodnej scéne.⁸⁶

V čase eskalácie agresívnej politiky nacistického Nemecka, ktoré vyústilo do obsadenia oblasti Čiech a Moravy, Bulharsko sa len postupne zbavovalo medzinárodnej izolácie. Zároveň sa však krajina nachádzala pod nátlakom oboch táborov medzi sebou súperiacich veľmocí. To bol ďalší dôvod prečo vláda v Sofii vo svojej zahraničnej politike presadzovala líniu samostatnosti a vyčkávania, pokiaľ to len bude možné. A keď to už nebude únosné, „len nie proti Nemecku a Taliansku“.⁸⁷ Ako západné veľmoci, tak aj Osové mocnosti, sa metódou cukru a biča

---

⁸⁴ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s. 340.

⁸⁵ BOBČEVSKI, A. *Čechoslovákija i Románija. Dva različni principa na malcinstvenata politika*. *Zarja*, r. XVII, č. 5263, 12.3.1939.

⁸⁶ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s. 340.

⁸⁷ MANČEV, K. *Istorija na balkanskite narodi 1918-1945*. s. 269.

snažili oslabiť bulharskú politiku neutrality a docieľiť aby sa pridalo na ich stranu.⁸⁸ Veľmi silná hospodárska závislosť Sofie na Berlíne⁸⁹ z tejto navonok neutrálnej krajiny činila oblasť fakticky (hoci len do určitej miery) ovládanú fašistickým blokom, predovšetkým Hitlerom. Zásahy nemeckých predstaviteľov do vnútornej politiky Bulharska nadobudli reálny rozmer po demonštráciách študentov a akademického zboru Sofijskej univerzity⁹⁰. Akcia bola zorganizovaná na protest proti vyhláseniu nezávislosti Slovenska a následnej okupácii Čiech a Moravy nemeckými vojskami. Hoci išlo o masový a tým významný prejav podpory Československu, demonštrácie sa niesli v duchu nesúhlasu s Hitlerovým svojvoľným nerešpektovaním medzinárodných dohôd. Ako píše bulharský historik Jono Mitev, práve nemecký prvok bol hlavný dôvod prečo sa táto udalosť na stránky bulharských denníkov nedostala.⁹¹

Nový „prírastok“ do rodiny budúceho *Trojspolku* mal pre Bulharskú politiku malú váhu. Preto aj komentáre redaktorov dvoch z najvplyvnejších tlačených médií v tej dobe – denníkov *Zora* a *Zarja*, sú skôr ojedinelé a dôraz bol kladený na správy svetových informačných agentúr, Takto sprostredkované informácie boli vyberané a radené za sebou tak, aby reflektovali určité odporúčania toho-ktorého šéfredaktora, akým smerom by sa malo Bulharsko uberať.

Obraz Slovenska v bulharských periodikách z kritického marca 1939 možno hodnotiť ako značný a pomerne bohatý. Záujem Sofie o nový štátny útvar pod ochranou Hitlera sa však opieral skôr o postavenie a význam jeho „patróna“ pre kabinet Kioseivanova. Ako posledná tak aj ľudácka vláda sa navonok prirodzene snažili o vytvorenie idyly vzájomného priateľstva a spolupráce v rámci bloku, resp. v rámci sféry na ktorú boli oba štáty viac či menej dobrovoľne naviazané. Treba podotknúť, že v tomto ohľade bolo rozhodne iniciatívnejšie Slovensko. Ako

---

⁸⁸ GENČEV, N. *Väšnáta politika na Bălgarija 1938-1941*. Sofija: Vektor, 1998. s. 46-47.

⁸⁹ V tom čase bulharský zahraničný obchod s Nemeckom tvoril 75% z celkového obratu.

⁹⁰ 16.-18.3.1939.

⁹¹ MITEV, J. *Stávka študentů sofijské univerzity 16. – 18. března 1939 na podporu Československa*. In: *Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí*. Brno: ČSAV, 1963. s. 245-259.

priamy požívateľ nemeckej „ochrany“ formalizovanej 23. marca 1939 vynúteným podpisom tzv. *ochrannej zmluvy*⁹², sa stal de facto i de iure nesuverénnym štátom. Túto udalosť síce reflektovali všetky tri denníky, no zhodne ju zasadili do širšieho, maďarského kontextu. Ako už bolo načrtnuté, Kioseivanovová vláda sa v Horthyho expanzívnej zahraničnej politike voči susedom videla a so zatajeným dychom sondovala možnosti a reálny dopad svojich plánov vo vzťahu k regionálnym susedom. V tomto zmysle bol teda omnoho dôležitejší fakt, že „Maďari vyprázdňujú Slovensko“⁹³, než informácia o podpise zmluvy medzi Berlínom a jeho satelitom. I keď je pravdou, že dohoda odchod maďarských vojsk urýchlila. Jednako, takýto prístup odráža skutočnosť, že Slovensku bola opäť prisúdená pozícia objektu a nie subjektu.

Tú istú udalosť priniesla *Zarja* na titulnej stránke⁹⁴. Agentúrne správy nemeckého zdroja zneli: „Nemecko-slovenská zmluva odmietla maďarské vojská“. Akcent padal prevažne na maďarské ospravedlnenie sa Slovensku za obsadenie slovenských území a ich bezodkladné vyprázdnenie. Obsah bol podnietený vydaním z predošlého dňa, kedy *Zarja* po prvýkrát informovala o podpísaní bilaterálnej zmluvy. Táto udalosť sa však „stratila“ odsunutá na záver bloku agentúrnych správ s dominantným titulkom „*Maďarské vojská vpadli na Slovensko.*“ Nasledovali podtitulky „*Znepokojenie medzi slovenským obyvateľstvom. Postup maďarských vojsk. Dosiahnutá dohoda medzi Treťou ríšou a slovenskými delegátmi. Slovensko nemecká vojenská základňa.*“⁹⁵

Úvodná stránka *Zory* v tých dňoch patrila dvom reportážam pod spoločným názvom „*Maďarské vojská vstúpili na územie Slovenska*“. Zahraniční korešpondenti denníka pôsobiacich v Londýne a v Belehrade telefonicky informovali o mestách obsadených Horthyho armádou a načrtli už spomínanú *ochrannú zmluvu*. Tá je však na tomto mieste zmienená len okrajovo. Téma

---

⁹² KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*. s. 218.

⁹³ Slovo, r. XVII, č. 5014, 25.3.1939.

⁹⁴ Vo vydaní z 25. marca 1939, *Zarja*, r. XVII, č. 5275.

⁹⁵ *Zarja*, r. XVII, č. 5274, 24.3.1939.

sa totiž podrobnejšie venovala ďalšia strana a vyčlenila jej celú špeciálnu rubriku *Po polnoci*, prinášajúcu najhorúcejšie informácie posledných hodín. Tento sympatizant nemeckej zahraničnej politiky ako jediný z troch denníkov zverejnil plné znenie obsahu 5-bodovej zmluvy.⁹⁶

Ako už bolo spomenuté, akcenty a dôvody záujmu bulharskej tlače o československú otázku boli vnímané a komentované s ohľadom na medzinárodný vývoj na *starom kontinente*. Skôr ako hlboké korene slovanstva, vládu cára Borisa III. v tomto období zaujímalo postavenie vlastnej krajiny na medzinárodnej scéne, od revizionistického imperatívu počnúc a neustále sa prehĺbujúcou hospodárskou nesuverenitou končiac. Na dôvažok, zahranično-politické ciele Slovenska a Bulharska sa výrazne líšili⁹⁷. Zatiaľ čo prvé zápasilo s neukojiteľným apetítom svojho južného suseda, Sofia chovala mimoriadne sympatie k Horthyho revizionistickej a doposiaľ úspešnej politike. Jediným styčným bodom v tejto otázke bol paradoxne opäť Berlín. Ďalší z mnohých dôvodov prečo dobovej Sofii jej neustále deklarovaná neutralita prišla náramne vhod. V opačnom prípade by totiž bolo veľmi komplikované a vysoko rizikové jasne zaujať akékoľvek kategorické stanovisko v otázke pomníčovských udalostí, ktoré sa stali katalyzátorom nezhôd a rozporov v Európe.

---

⁹⁶ Zarja, r. XVII, č. 5275, 25.3.1939.

⁹⁷ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s. 346.

3.1.3 Hospodárske styky medzi Bulharskom a Slovenskom

Za najrozsiahlejšie slovensko-bulharské vzťahy možno v tomto období považovať hospodárske kontakty⁹⁸. Tie sa však obmedzovali prevažne na výmenný obchod niektorých surovín. Pritom to bolo opäť Bulharsko, ktoré malo prevahu a patrične ju aj využívalo. Majoritný objem slovenskej produkcie si totiž Sofia vedela zabezpečiť z iných trhov a zároveň bulharské produkty vykazovali úspešnosť v umiestnení sa aj na inom ako slovenskom trhu⁹⁹. Menej to už platilo o Slovensku. Zahraničný obchod slovenského štátu v uvedenom období smeroval predovšetkým do *Protectorátu* (55,6 % export a 50 % import), zatiaľ čo hodnoty obchodných stykov Slovenska s Nemeckom boli o polovicu nižšie (24,7 % export a 28,5 % import).¹⁰⁰ Každopádne, pre obe krajiny bolo v tomto smere významným obchodným partnerom nacistické Nemecko.

Bulharský zahraničný obchod s Treťou ríšou v závere medzivojnového obdobia zaberá približne 70-80 %.¹⁰¹ Vďaka už spomínanej slovensko-nemeckej ochrannej zmluve Berlín prebral kontrolu nad zahraničnou politikou Tisovej vlády, jej armádou a ešte viac si upevnil rozhodujúce pozície v slovenskej ekonomike. To bol ďalší signál pre Sofiu, aby v dôležitých zahraničnopolitických a tiež obchodných záležitostiach jednala predovšetkým s Nemeckom. Nijako teda neprekvapuje rozhodnutie bulharského ministra financií D. Božilova, aby bulharská vládna delegácia necestovala do Prahy ale do Berlína. Pritom hlavným účelom cesty bolo

---

⁹⁸ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s.350.

⁹⁹ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s.346.

¹⁰⁰ GÄRDEV, K. *Bälgarskite obštnosti v Čechija I Slovakiija. Minalo I nastojašte*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo Sv. Kliment Ochridski, 2003. s. 55.

¹⁰¹ Jednotliví autori sa rozchádzajú v názore na percentuálny podiel zahraničného obchodu medzi Bulharskom a Nemeckom, no v zásade sa čísla pohybujú v uvedenom rozmedzí. Porovnaj GENČEV, N. *Vänsnata politika na Bälgarija 1938-1941*. Vid' RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Vid' aj RAČEV, S. *Čärčil, Bälgarija i Balkanite (1939-1945)*. Vid' JANEV, I. *Vänsnata politika na Bälgarija prez Vtorata svetovna vojna v bälgarskata istoričeska literatura 1938-1944*. Varna: Liternet, 2006. Vid' taktiež BYSTRICKÝ, V. *Kolektivna bezpečnosť alebo neutralita (Balkánske štáty a uzatváranie záruk bezpečnosti v 30. rokoch)*. Bratislava: Veda, 1981.

„doriešenie obchodných a hospodárskych vzťahov s bývalým Československom“.¹⁰² Samotný fakt, že Bratislava v plánoch oficiálnej zahraničnej cesty Kioseivanovovej vlády ani nefigurovala, jasne naznačuje mieru významu nového nemeckého satelitu a z toho vyplývajúci záujem Sofie. V prospech tvrdenia hovoria ekonomické a hospodárske správy denníkov, kedy sa buď hodnotil aktuálny kurz československej (príp. iba českej)¹⁰³ koruny, alebo bol konštatovaný hospodársky profit Hitlera vytvorením *Protektorátu Čechy a Morava*¹⁰⁴. Samozrejme, zhodnotenie dôležitosti a ocenenie prínosu celej oblasti bývalého Československa ako takého, je možné nájsť tiež¹⁰⁵. Vzhľadom na významné dodávky zbraní a železničného materiálu z českých firiem Škoda, či Zbrojovka¹⁰⁶, Slovensko bolo upozadené a bulharská pozornosť, vrátane tej mediálnej, sa koncentrovala na *Protektorát*. Príznačnú ilustráciu nachádzame v článku „*Velkonemecká hospodárska oblasť. Čechy, Morava, Rumunsko, Balkán*.“. Slovensko je tu skloňované len výnimočne, na rozdiel od *Bohémie* (častý súhrnný názov pre Čechy a Moravu), ktorá „patrí medzi najúrodnejšie oblasti Európy“¹⁰⁷. Podobne ladené správy, či dokonca komentáre a grafy nie sú ojedinelé ani v ďalších dvoch denníkoch. Obchodné kontakty Bulharska s bývalým Československom však vo vtedajšej situácii nemali možnosť dosiahnuť intenzitu zahraničného obchodu medzi Berlínom a Sofiou. Záver článku je preto venovaný práve hospodársky mimoriadne výkonnému a strategicky dôležitému partnerovi, zakončený nádejou na ešte lepšiu a užšiu spoluprácu Tretej ríše s juhovýchodnou Európou.

---

¹⁰² Zarja, r. XVII, č. 5934, 29.3.1939. Téma sa venujú aj ostatné dva denníky: Zora, r., č. 5932, 26.3.1939. Slovo, r. XVII, č. 5017, 29.3.1939.

¹⁰³ Zarja, r. XVII, č. 5275, 25.3.1939. Zarja, r. XVII, č. 5268, 18.3.1939.

¹⁰⁴ Zora, r. XX, č. 5928, 22.3.1939. Zarja, r. XVII, č. 5271, 21.3.1939.

¹⁰⁵ Príloha č. 1.

¹⁰⁶ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s.350.

¹⁰⁷ *Velikonemskata stopanska oblast*. Zarja, r., č. 5271, 21.3.1939.

3.1.4 Kostrbatá diplomacia Sofie a Bratislavy

Vzťah Sofie k Bratislave bol v nepomere. Prvá i napriek komplikovanému medzinárodnému postaveniu hrala v tomto vzťahu silnejšieho partnera, u ktorého sa jeho slabší a podstatne mladší kolega nádejal na pomoc a podporu pri uznaní nového štatútu medzinárodným spoločenstvom. Bulharská diplomacia v období tesne pred druhou svetovou vojnou už nehľadala alternatívy ale prijímala ako konečný princíp stáť mimo akýchkoľvek protinemeckých iniciatív. Tým sa pochopiteľne dostávala do rozporu s anglickým plánom na vytvorenie Balkánskeho bloku.¹⁰⁸ Tento vývoj napomáhal zblížovaniu s konkurenčným táborom Nemecka a Talianska, čo sa nutne muselo odraziť aj v oblasti v oblasti diplomacie.

Ako píše historik Dušan Kováč, jeden z najmenších štátnych útvarov vo vtedajšej Európe, so známkami formálnej samostatnosti sa postupne dostával do medzinárodnej izolácie. Aj preto podpora spojencov, alebo aspoň sympatizantov budúceho bloku Trojspolku, bola viac než vítaná. Na druhej strane Kioseivanov od novovzniknutej slovenskej ľudáckej vlády nemohol očakávať revanš a dokonca ani význačnejší prínos. Formujúce sa samostatné Slovensko sa potýkalo s množstvom ťažkostí naprieč širokým vnútropolitickým i zahraničnopolitickým spektrom. Krehká organizácia novozvolenej ľudáckej vlády zápasila s vnútornými problémami, nestabilitou¹⁰⁹, slabou až žiadnou orientáciou v udalostiach marcových dní, a to všetko „okorenené“ o lačného, po revízií bažiaceho južného suseda. V neposlednom rade rezonoval čerstvý rozchod „v zlom“ so západným „bratom“. Navyiac, v najbližších mesiacoch sa mala Bratislava stále viac dostávať do medzinárodnej izolácie. Do izolácie, ktorú sa Sofii s úsilím a len postupne, no úspešne darilo eliminovať, aby o pár mesiacov nato zopakovala

---

¹⁰⁸ MANČEV, K. *Istorija na balkanskite narodi 1918-1945*. s. 270-273.

¹⁰⁹ *Kriza v Slovakija*. Zarja, r., č. 5995, 19.4.1939.

toľko nechcenú chybu znova¹¹⁰. Tieto udalosti sa odvíjali na pozadí mobilizujúcej Európy, ktorá sa pripravovala na blížiaci sa vojenský konflikt.

Rezervovaný postoj Bulharska voči Slovensku v oblasti diplomacie, zahraničnej politiky i kultúry nevykazoval progres ani v nasledujúcich rokoch. V súvislosti so zmenou štatútu Slovenska po 14. marci 1939 bolo potrebné pristúpiť k ďalším krokom z toho vyplývajúcim. Na poli diplomacie sa v oboch krajinách odohrali alternácie v zahranično-politickom zastúpení. Vyslanectvo v hlavnom meste Slovenskej republiky bolo zriadené až v roku 1941 a nahradilo tak pôsobenie bulharského konzulátu v štáte. Naviazanie oficiálnych stykov medzi oboma krajinami sa tiež neuskutočnilo bezprostredne po marcových udalostiach. Na tie si ľudácka vláda musela počkať až do leta, kedy Sofia oficiálne uznala nový štátny útvar na mape Európy¹¹¹. Svojho vyslanca potom Bratislava so súhlasom bulharskej vlády menovala až koncom novembra 1939.¹¹² Naproti tomu, slovenské zastúpenie v Sofii bolo počas celej druhej svetovej vojny realizované iba prostredníctvom úradu chargé d'affaires. Ten zasa bol podriadený vyslanectvu v Budapešti.¹¹³ Je nutné poznamenať, že tejto rovine bilaterálnych vzťahov sa denníky veľmi nevenovali. Záujem sa pohyboval v rozmedzí krátkych agentúrnych správ, pričom, pokiaľ to bolo len trochu možné, periodika sa striktne pridržali užívania pôvodného názvu užívaného pred rozdelením spoločného štátu Čechov a Slovákov. 17. marca *Zarja* priniesla súhrnnú informáciu nie len o stave československého zastupiteľstva v Sofii, ale v skratke konštatovala prevzatie zastupiteľstiev nemeckými predstaviteľmi aj v iných štátoch. O týždeň nato doplnila informáciu o zachovaných československých zastupiteľstvách v Moskve, Londýne, Paríži a Washingtone, kde splnomocnení ministri odmietli odovzdať zahraničné zastupiteľstvo predstaviteľom

---

¹¹⁰ Bulharsko sa stále silnejšie pripútavalo k fašistickému bloku, až napokon nebolo inej cesty, len oficiálne sa zapojiť do vojny po boku Nemecka. Stalo sa tak na vrchole úspechov Trojspolku, ktoré sa však vzápätí zmenili na neúspech a Bulharsku hrozila repríza prvej svetovej vojny.

¹¹¹ Slovenská republika bola Bulharskom oficiálne uznaná 5.8.1939.

¹¹² So súhlasom Sofie sa ním 25.11.1939 stal vtedajší slovenský vyslanec v Maďarsku J. Spišiak.

¹¹³ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vzťahů*. s.346.

Berlína.¹¹⁴ S najväčšou pravdepodobnosťou išlo o pokračovanie týždeň starej udalosti, kedy nemecký vyslanec „obdržal iba nedôležité dokumenty“, pretože „tajné československé archívy v Moskve boli spálené“.¹¹⁵ *Zora* bola ešte o kus skromnejšia čo sa tejto témy týka. Prostredníctvom krátkej agentúrnej správy z 22. marca 1939 priniesla informáciu o opakovanom neúspešnom pokuse nemeckého konzula prevziať československý konzulát v Strasbourgu. Slabý záujem denníka prezentovať tieto udalosti mal svoje pravdepodobné korene v Krapčevovom presvedčení o nevyhnutnom spojenectve Sofie s Hitlerom, ako jediným možným efektívnym a prospešným spojencom v územných i zahraničnopolitických otázkach Bulharska. Opatrnosť vo vyhláseniach s potenciálnym negatívnym dopadom pre Nemecko preto bola viac než aktuálna.

3.1.5 Kultúrne, historické a menšinové akcenty slovensko-bulharských vzťahov v bulharských periodikách

Doriešenie stykov na úrovni diplomacie bolo nevyhnutnou podmienkou pre naštartovanie akýchkoľvek ďalších kontaktov medzi Bulharskom a slovenským štátom. Inými slovami, bolo potrebné vytvoriť určitú právnu bázu pre ďalší rozvoj bilaterálnej spolupráce, od ktorej závisel predovšetkým slovenský štát. Východisko z nie práve priaznivej zahraničnopolitickej situácie musela Tisova vláda hľadať okamžite, no zároveň pôsobiť čo najmenej nápadne, tobôž provokatívne, a tak dávať ďalšie podnety a zámienky južnému susedovi. Ľudácka vláda si toho bola plne vedomá, a preto sa na úvod rozhodla pre nadviazanie stykov v oblasti neutrálne a neškodne pôsobiacej spolupráce. Kultúrna dohoda medzi Sofiou a Bratislavou, ktorá bola

---

¹¹⁴ Zarja, r. XVII, č. 5276, 26.3.1939.

¹¹⁵ Slovo, r. XVII, č. 5008, 18.3.1939.

podpísaná na jeseň roku 1941¹¹⁶, mala poslúžiť na premostenie k ďalším, významnejším oblastiam. Jej praktická hodnota však bola relatívna¹¹⁷.

Hoci priestor venovaný predstaveniu kultúrnej stránky bývalej Slovenskej krajiny bol minimálny, treba povedať, že vybrané bulharské periodiká v tomto smere prinášali nesporne pozitívny obraz. Prvý a jediný písomný príspevok „*Na Slovensku*“ priniesla na svojich stránkach pronemecky orientovaná *Zora*. Za príznačným názvom sa ukrývala neangažovaná propagácia slovenskej kultúry, respektíve jej folklóru. Blízkosť oboch slovanských kultúr mala potvrdiť komparácia tradičného ľudového odevu oboch krajín, ako aj konštatovanie, že ten slovenský „je jeden z najpitoresknejších spomedzi všetkých slovanských krojov“¹¹⁸. Fotografia majestátnych Vysokých Tatier zasa uzatvára vydanie denníka len niekoľko dní po vyhlásení nezávislosti Slovenska. Krapčev ani tu neváhal predstaviť svoj náhľad na udalosti veľavravným podpisom fotografie: „*Na novom území Ríše*“¹¹⁹.

K odtrhnutiu sa Slovenskej krajiny od československého celku prozápadne ladená *Zarja* zastávala rezervovanejší postoj, ktorý bol rôznym spôsobom (priamo alebo nepriamo) prítomný v každom vydaní. Jediná správa z oblasti kultúry v Česko-Slovensku sa objavila až s týždenným odstupom, pričom vytrvalo skloňovala pôvodný názov rozdelenej oblasti. Nejasná autenticita a aktuálnosť (chýba dátum i zdroj) pesimisticky ladenej noticky o posledných dňoch československého filmu, len ťažko vyvrátia pochybnosti o odhodlaní redakcie vyjadriť záväzný postoj k osudu *druhého Československa*.¹²⁰ Slovo, ako jediné, sa témou kultúry v novom štáte nezaoberalo.

---

¹¹⁶ Kultúrna dohoda medzi Slovenskou republikou a Bulharskom bola podpísaná dňa 22. októbra 1941 v Sofii. RYCHLÍK, J. *Migrácia Bulharov do Československa a na Slovensko v rokoch 1945-1968. Ich právne postavenie a pokusy o ich repatriáciu*. In: KERKOVIČOVÁ, E. PENČEV, V. *Bulhari na Slovensku. Etnokultúrne charakteristiky a súvislosti*. Bratislava: VEDA, 2005. s. 29.

¹¹⁷ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s.349.

¹¹⁸ *Zora*, r. XX, č. 5924, 18.3.1939.

¹¹⁹ *Zora*, r. XX, č. 5923, 17.3.1939.

¹²⁰ *Poslednite dni na čechoslovaškija film*. *Zarja*, r. XVII, č.5272, 22.3.1939.

Oživenie bulharsko-slovenských kontaktov na úrovni diplomacie bolo nutné aj s ohľadom na bulharskú menšinu žijúcu na Slovensku ako aj slovenskú menšinu pobývajúcu v Bulharsku. Otázka bulharskej menšiny patrila a aj v súčasnosti stále patrí k citlivým témam juhovýchodoeurópskeho štátu. Bulharská prítomnosť na Slovensku, ako píše Vladimír Penčev, nie je ani novinou a ani neuveriteľným objavom, ale faktom známym už dlhú dobu.¹²¹ Geografická poloha Slovenska vytvára dobrý predpoklad pre rozvoj poľnohospodárstva. Uvedomovali si to aj bulharskí poľnohospodári, ktorí sa začali usadzovať na území dnešného Slovenska. Boli to predovšetkým bulharskí záhradníci, ktorí urobili Bulharom na Slovensku dobré meno a získali uznanie pre seba i svojich potomkov.¹²² Prvé zmienky o tejto menšine pochádzajú z druhej polovice 20. storočia¹²³, hoci najpočetnejšie stavy vykazujú tridsiate a štyridsiate roky minulého storočia. Okrem nich v závere medzivojnového obdobia v oblasti pôsobili i ďalší Bulhari, ktorí využívali možnosť slobody cestovania a vystaňovalectva.¹²⁴ Záujem bulharských orgánov o svoju menšinu na Slovensku (Československu) vyplýva i z množstva bilaterálnych dohôd, zmlúv, zákonov a opatrení, podpísaných či už jednosmerne alebo recipročne, s rovnakým dopadom aj pre slovenskú menšinu žijúcu v Bulharsku.¹²⁵

Začiatok osídľovania Bulharska slovenskými kolonistami spadá do obdobia rokov 1884-1910. Podnetom sa stalo utvorenie samostatného bulharského štátu po oslobodení sa spod nadvlády *Osmanskej ríše* (1878) a zákon o zaľudňovaní riedko osídlených oblastí Bulharska z r. 1880 tento proces iba urýchlil. Do vyľudnených oblastí severného Bulharska prichádzali okrem

---

¹²¹ PENČEV, V. *Bългарите в словашка среда – етнокulturни kodove на взаимодествията*. In: KERKOVIČOVÁ, E. PENČEV, V. *Bulhari na Slovensku. Etnokulturne charakteristiky a súvislosti*. s. 69-70. Porovnaj tiež BOTÍK, J. *Slováci v Bulharsku*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1994. GÁRDEV, K. *Bългарските обшности в Чехия и Словакия: минало и настојаште*.

¹²² Bългарска академия на науките, Словашка академия на науките. *Bългари в Словакия. Etnokulturни характеристики и взаимодествия. Теренно изследване*. София: Академично издателство „Марин Дринов“, 2005. s. 10-12.

¹²³ Činnosť bulharských záhradníkov v slovenských krajoch bola bulharským ministrom vnútra legitimizovaná nariadením č.54091 z 11.8.1888, platným do r.1918. GÁRDEV, K. *Bългарските обшности в Чехия и Словакия: минало и настојаште*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2003. s. 15.

¹²⁴ RYCHLÍK, J. *Migrácia Bulharov do Československa a na Slovensko v rokoch 1945-1968, ich právne postavenie a pokusy o ich repatriáciu*. s. 22-23.

¹²⁵ GÁRDEV, K. *Bългарските обшности в Чехия и Словакия: минало и настојаште*. s. 26-50.

Bulharov i Srbi, Rumuni, Nemci, Rusi, Maďari a v roku 1884 aj prvá slovenská skupinka. Do roku 1900 sa rozrástla na životaschopný ostrov čítajúci 250 slovenských rodín. Predošlou domovinou slovenských kolonistov bola *Dolná zem*¹²⁶. Ako príslušníci strednej až chudobnej vrstvy, o kus južnejšie sa vydali za vidinou lepšieho života a výhodného získania pôdy, ktoré bulharské zákony ponúkali¹²⁷. Slovenskí prisťahovalci nepatrili v Bulharsku k privilegovanej vrstve, ako napr. reemigrujúci Bulhari, alebo Nemci. Pochádzajúc z najvyspelejších hospodárskych oblastí Rakúsko-Uhorska, čoskoro si vyslúžili uznanie miestneho domáceho obyvateľstva pre svoju pracovitosť a zavádzanie progresívneho hospodárenia.¹²⁸ Na začiatku dvadsiatych rokov 20. storočia prišli medzi slovenských kolonistov prví kvalifikovaní učitelia. Slovenská menšina v Bulharsku mala svoje školy, zbory, knižnice a čítárne. Bulharská vláda neprejavovala dostatok pochopenia pre nedostatok financií na vzdelávacie pomôcky, hlavne čo sa týkalo učebníc a peňažných prostriedkov na chod slovenských národnostných škôl. Kolonisti sa preto spoliehali na dary jednotlivcov a pomoc zo strany slovenskej vlády.

Rozporné pohľady denníkov diagnostikujú reálny strach Bulharska z nejasnej budúcnosti. I v tomto prípade sú jasne rozpoznateľné odtlačky úsilia o neangažovaný obraz na stránkach tlačovín. V opačnom prípade by totiž historické fakty o krajine bolo možné získať veľmi jednoducho a, tak povediac, z prvej ruky – od bulharskej diaspóry pôsobiacej na území bývalého Československa: bulharských zeleninárov, robotníkov, či študentov pôsobiacich na československých vysokých školách.¹²⁹

---

¹²⁶ Južné oblasti Uhorska, známe ako významná a výnosná poľnohospodárska oblasť.

¹²⁷ O štátoprávnom postavení kolonistov v Bulharsku pojednáva Zákon o osídľovaní nezaľudnených oblastí Bulharska z roku 1880, v ktorom stojí, že „všetci prisťahovalci, len čo sa usadia v Bulharsku, sú považovaní za bulharských občanov“. BOTÍK, J. *Slováci v Bulharsku*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1994. s. 50.

¹²⁸ BOTÍK, J. *Slováci v Bulharsku*. s. 6-14.

¹²⁹ AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vztahů*. s.363-365. Pozri MIKOVCOVÁ, A. *Prameny k dějinám československo-bulharských vztahů v období mezi dvěma světovými válkami ve státním oblastním archivu v Brně*. In: *1100 roků československo-bulharských vztahů*. Mikulovské sympozium. Mikulov: 1982. s. 108-111. Pozri tiež HEJL, F. *Bulharští studenti na brněnských vysokých školách po roce 1945*. In: *Československo-bulharské kulturní vztahy*. Brno: Ústav slavistiky ČSAV, 1990. s. 38. Viď BYSTRICKÝ, V. HROZIENČÍK, J. *V spoločnom*

Zaujímavou skutočnosťou je, že téma výlučne bulharsko-slovenskej menšiny absentuje úplne a denníky *Zora*, *Zarja* ani *Slovo* sa jej v prvých týždňoch po 14. marci 1939 nevenovali vôbec. Táto bilaterálna otázka podľa všetkého nebola ako z hľadiska postoja denníkov, tak ani z hľadiska dobového vývoja Európy natoľko prítlačivá, aby si zabezpečila miesto na stránkach dennej tlače. Na druhej strane, práve nezávideniahodná medzinárodná situácia juhoslovanského štátu a lavírovanie medzi oboma blokmi, ako aj jeho lojalita k nacistickému Nemecku mohli mať za následok preventívne zníženie záujmu o túto tému. Dôvodom mohol byť taktiež určitý strach Sofie pred hodnotením vlastného obyvateľstva žijúceho na území cudzieho štátu, príp. Slovákov usadených na území Bulharska. Otázna je aj vhodnosť v danej dobe upozorňovať na menšinovú politiku. Čerstvo konštituované národy ešte stále bojovali za obhájenie vlastnej suverenity, a preto podobné iniciatívy, hoci nie na štátnej úrovni, mohli otvoriť pandorinu skrinku. V neposlednom rade, nemožno opomenúť fakt, že Bulharsko a Slovensko sú od seba geograficky vzdialené, čo nevytvára predpoklad ohrozenia národných záujmov, ako tomu bolo v prípade vzťahov s Rumunskom, Juhosláviou a Gréckom.

Športovej problematike ako takej sa denníky venovali skutočne okrajovo. Preto neprekvapí, že výkonom bulharských a slovenských športovcov sa nedostalo žiadneho mediálneho priestoru. S jednou jedinou športovou správou¹³⁰ sa stretávame ešte v rámci trvania *druhej československej republiky*. Rolu opäť zohral význam a dôležitosť novovzniknutého stredoeurópskeho štátneho útvaru pre Bulharsko, charakter a primárne zameranie troch bulharských denníkov, ako aj osudné obdobie a celý rok 1939, v ktorom sa udalosti odohrávali.

Snahu lepšie porozumieť dôsledkom *Mníchova*, ale aj priblížiť nového člena na mape Európy demonštrovali noviny prostredníctvom občasného pohľadu na Slovensko dávno minulé

---

boji: Revolučná činnosť bulharských študentov na Slovensku v období druhej svetovej vojny. Bratislava: Obzor, 1978.

¹³⁰ *Mač Bălgarija-Čechoslovaško ugovoren e za proletta v Bratislava*. *Zarja*, r. XVII, č. 5262, 11.3.1939.

i to dobové. Avšak neustále sa opakujúce témy neprinášali nič nového. Článkov orientovaných na predstavenie histórie Slovenska bolo málo a v zásade nevybočovali z medzí zdržanlivého hodnotenia aktuálneho stavu ľudského štátu.

Denníky evidentne veľmi dobre chápali neľahkú medzinárodnú situáciu v Európe a postavenie Bulharska v nej. Ani jeden z nich si totiž nedovolil *luxus* vlastného názoru a radšej naoko nezaujato, no de facto alibisticky, publikovali *prijateľný* názor niektorého z novinárov zahraničných novín.

Zarja, už tradične dôverujúca prevažne západným médiám, uverejnila komentár britského publicistu pod príznačným názvom: „*História zničenia Československa. Niekoľko faktov .....*, ktoré veľmi dobre vysvetľujú a objasňujú dané udalosti.“¹³¹ Podobné komentáre, ktoré sa na pozadí historických súvislostí rozpadu Česko-Slovenska snažia kriticky zhodnotiť situáciu, nachádzame v priebehu marca 1939 ešte zopár (*Slovo* i *Zora*). Téma je však stále tá istá – Mníchov a vývoj v strednej Európe v nasledujúcich mesiacoch až do polovice marca 1939, hľadanie vinníka alebo dôvodu výsledných udalostí. Záver článku sa obvykle niesol v intenciách predikovať budúci vývoj Európy. Niektoré komentáre zvolili „zachádzku“ do obdobia Rakúsko-Uhorskej monarchie¹³². A to nie náhodou. Ako už bolo spomenuté, Bulharsko sa cítilo ukrivdené rozhodnutiami *Parížskej mierovej konferencie*. Síce neprišlo o 2/3 územia, ako to bolo v prípade Maďarska, avšak práve Budapešť svojou neoblomnou revizionistickou politikou voči okolitým krajinám budila v Sofii obdiv a sympatie. Navyiac, diplomatické snahy oboch krajín sa dokázali stretnúť hneď v niekoľkých bodoch: vystúpenie z medzinárodnej izolácie, územné nároky a pronemecká orientácia.

---

¹³¹ *Zarja*, r. XVII, č. 5272, 22.3.1939.

¹³² MEČKAROV, J. *Zla oris*. In: *Slovo*, r. XVII, č. 5007, 17.3.1939. *Germanija se zalavja s idejata za organizirane n 'Mitel-Evropa'*. *Zora*, r. XX, č. 5933, 27.3.1939.

3.1.6 Slovensko-maďarsko-bulharský trojuholník

Dôvod laxného prístupu Kioseivanovovej vlády v otázke kultúrnych stykov s Tisovou vládou je zrejmý z už doposiaľ napísaného a dôvetok ponúkajú i pramene. Ako už bolo spomenuté, slovenskou stranou snažne presadzovaná kultúrna dohoda s Bulharskom vstúpila do platnosti až dva roky po vyhlásení slovenského štátu. Prieťahy v legalizovaní už existujúcej kultúrnej spolupráce zapríčinil komplex niekoľkých faktorov, medzi ktoré patrila i bulharská propagácia jednoty Československa¹³³ a tiež zahraničnopolitická blízkosť Sofie a Budapešti.

Vláda v Sofii sa prikláňala skôr k Maďarsku, s ktorým zdieľala porážku a teritoriálne oklieštenie po prvej svetovej vojne. Revizionistické snahy Budapešti, obzvlášť po Mníchove, vyznievali čím ďalej reálnejšie, a v sofijských vládnych kruhoch sa stále naliehavejšie začala skloňovať otázka ďalšieho smerovania krajiny. V nasledujúcich mesiacoch malo dôjsť k vykryštalizovaniu dvoch názorovo vzájomne vyhranených formácií v rámci nemecko-talianskeho bloku: Bulharsko s Maďarskom na jednej strane¹³⁴, proti Tisovým ľudákom „inklinujúcim k Rumunsku a Chorvátsku“¹³⁵ na strane opačnej. Svoju úlohu v tomto procese zohralo bulharské pozitívne vnímanie Horthyho revizionistických snáh na úkor Slovenska a záujem Sofie aplikovať obdobné snahy voči svojim susedom. Táto línia bulharskej vlády však automaticky znamenala nemožnosť akokoľvek podporiť Bratislavu vo veci prinávratenia územných častí zabratých Maďarskom. Pozitívne vnímanie Budapešti a skôr neutrálny postoj k jej severnému susedovi vyplýva i z nespočetných správ, článkov, komentárov a analýz, venovaných maďarsko-slovenským vzťahom, respektíve konfliktným momentom, ktorými všetky tri denníky svorne oplývali. Nutné je poznamenať, že i napriek rozdielnym názorom

---

¹³³ Podpora jednotného štátu Čechov a Slovákov prichádzala predovšetkým z Francúzska prostredníctvom mediálnej sféry, ktorá bola značne reflektovaná v bulharskom prostredí.

¹³⁴ Oba štáty si kládli územné nároky voči Rumunsku a Juhoslávii, Bulharsko okrem toho požadovalo časť Grécka a Maďarsko anektovalo Zakarpatsko a časť Slovenska. LIPTÁK, L. *Slovensko v 20. storočí*. str. 168.

¹³⁵ Roku 1941 NDH pristúpila k Trojspolku. RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. str. 396. AMORT, Č. a kol. *Dějiny Československo-bulharských vzťahů*. s.348.

a autonómne zahranično- i vnútropolitickému presvedčeniu tej-ktorej redakcie, v tomto ohľade panovalo vzácné unizóno. Treba si položiť otázku, či v prípade trojice periodík je teda možné postulovať princíp nadradenosti národných záujmov nad vlastnou redakčnou líniou každého z nich, alebo išlo o málo častú názorovú zhodu vzájomne si konkurujúcich a politicky autonómnych mediálnych podnikov.

Ak sa bližšie pozrieme na „ponuku dňa“, napätie vo vzťahoch medzi Čechmi a Slovákmi v prvej polovici mesiaca marec čoskoro vytlačila téma podobného charakteru, len s alternantom v podobe Maďarska. Problematika zániku druhého československého štátu, nazeraná čím ďalej, tým viac z medzinárodného hľadiska, strácala postupom marcových dní na intenzite a do centra pozornosti sa stále výraznejšie dostával južný sused Hitlerovho nového satelitu. Tento trend vyobrazený v bulharských médiách tesne kopíruje politiku Sofie a jej intencie, kedy, ako píše Jan Rychlík, „určujúcim faktorom pre slovensko-bulharské vzťahy sa stal slovenský pomer k Maďarsku, ku ktorému mala Sofia omnoho bližšie“¹³⁶.

Príznačné pre správy, vo všetkých troch periodikách bez rozdielu, je neustály pozitívny tón vysielaný smerom k Budapešti na úkor Bratislavy: „*Maďarské vojská dostihli poľskú hranicu. Obavy, že Nemecko podporí Slovensko proti Maďarsku.*“¹³⁷, „*Maďarské vojská údajne chceli okupovať Ukrajinu.*“¹³⁸, „*Slováci pokračujú v napadaní Maďarov.*“¹³⁹, „*Na Slovensku sa vedú boje. Kam sa sťahujú Maďari. Slovenská ofenzíva a vzdušné strety.*“¹⁴⁰ a schvaľovanie, či dokonca obhajovanie správnosti krokov Horthyho vlády: „*Maďarsko chce Slovensko.*“¹⁴¹, „*Slovensko bude pripojené k Maďarsku.*“¹⁴², „*Prečo Maďarsko pripojilo Ruthéniu. Otázka*

---

¹³⁶ RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. str. 396.

¹³⁷ Zora, r. XX, č. 5933, 27.3.1939.

¹³⁸ Aj na základe znenia správy je možné domnievať sa, že názvom Ukrajina bola myslená Zakarpatská oblasť. Zarja, r., č. 5266, 16.3.1939.

¹³⁹ Zarja, r. XVII, č. 5279, 29.3.1939.

¹⁴⁰ Slovo, r. XVII, č. 5015, 26.3.1939.

¹⁴¹ Zora, r. XX, č. 5928, 22.3.1939.

¹⁴² Zarja, r. XVII, č. 5272, 22.3.1939.

*zavlažovania maďarskej stepi.*¹⁴³. Denníky dychtivo sledovali razantné úspechy maďarských vojsk a politiky Budapešti voči malému slovanskému satelitu: „*Maďarské vojská vpadli na Slovensko.*“¹⁴⁴, „*Maďarsko získalo územia od Slovenska.*“¹⁴⁵, „*Dohoda o maďarsko-slovenskej hranici podpísaná.*“¹⁴⁶, „*Maďarsko a udalosti v Strednej Európe. Jedno silné a nezávislé Maďarsko.*“¹⁴⁷ a zároveň sa snažili analyzovať reakcie Berlína na Horthyho úspechy: „*Rokovania medzi Maďarskom a Slovenskom. Slovenská vláda žiada radu od Nemecka.*“¹⁴⁸, „*Berlín sa angažuje v maďarsko-slovenskom spore v prospech Slovenska*“¹⁴⁹. Zaujímavosťou je, že ani raz sa v tejto súvislosti nespomína termín *maďarská agresia*, prípadne jeho obdoba. Miesto toho, preferované a značne frekventované je označenie *konflikt*, ktorého pôvod je nie vždy pripisovaný Budapešti: „*Slováci sa dopytujú po zásahu Hitlera vo veci ich konfliktu s Maďarskom.*“¹⁵⁰ Iné správy zasa zanechávajú dojem, že postup Horthyho vojsk smerom na sever bol hladký a zaberanie území bolo celkom prirodzeným a oprávneným aktom, proti ktorému žiadna strana nevzniesla akékoľvek námietky: „*Podkarpatská Rus pripojená k Maďarsku.*“¹⁵¹.

Či už si týmito krokmi Bulharsko pripravovalo argumenty pre realizáciu svojho plánu revízie alebo jednoducho vyčkávalo, analyzovalo a nenápadne podporovalo maďarské úspechy, faktom ostáva, že Slovensko a jeho požiadavky sa opäť ocitli na druhej koľaji. Čelné priečky patrili Nemecku a jeho reakciám na maďarskú variantu politiky revízie a revanšizmu.

---

¹⁴³ Slovo, r. XVII, č. 5020, 1.4.1939.

¹⁴⁴ Zarja, r. XVII, č. 5274, 24.3.1939.

¹⁴⁵ Zarja, r. XVII, č. 5282, 2.4.1939.

¹⁴⁶ Zarja, r. XVII, č. 5284, 5.4.1939.

¹⁴⁷ Slovo, r. XVII, č. 5014, 25.3.1939.

¹⁴⁸ Slovo, r. XVII, č. 5019, 31.3.1939.

¹⁴⁹ Slovo, r. XVII, č. 5021, 2.4.1939.

¹⁵⁰ Zora, r. XX, č. 5932, 26.3.1939.

¹⁵¹ *Podkarpatska Rusija prisäedinenena kãm Ungarija.* Zora, r. XX, č. 5924, 17.3.1939.

3.1.7 Medzi Chamberlainom a Hitlerom

V sľubne rozohranej „európskej partičke“ sa každá karta (teda krajina) mohla zo dňa na deň zmeniť na eso v rukáve. V očiach veľmocí sa v takejto pozícii ocitli aj Bulharsko so Slovenskom. No zatiaľ čo smerovanie ľudáckej vlády bolo vopred určené a na jar r.1939 aj oficiálne spečatené, neutralita¹⁵² monarchistického režimu Sofie bola pre veľmoci výzvou a možnosťou zároveň.

Berlín i Londýn ešte koncom roka 1938 finančne dotovali Sofiu, čím si ju pochopiteľne zaväzovali. Avšak kvôli jej platobnej neschopnosti, a vytrvalej nemeckej „štedrosti“ požičovať už aj tak zadlženému Bulharsku, Anglicko strácalo svoje pozície a jazýček na cárskych váhach Borisa III. sa postupne priklonil k Hitlerovi. Inak tomu ani nemohlo byť, keďže germánsky Donom systematicky preberal kontrolu nad bulharskými strategickými podnikmi, a tým významnou mierou vstupoval na vnútropolitickú scénu krajiny.

Po *Mníchove* sa Sofii naštrbil už aj tak nie práve najlepší obraz o západných mocnostiach a ich schopnostiach. Rozdelenie Česko-Slovenska a anglicko-francúzska pasivita iba utvrdili cára Borisa III. v mienke, že cesta vedie cez Berlín. Stredoeurópska veľmoc v tom čase žala jeden diplomatický a vojenský úspech za druhým. Toto všetko vzbudzovalo rešpekt a sympatie bulharskej zahraničnej politiky voči Nemecku, ktorá mu bola čím ďalej tým viac naklonená. Na druhej strane, na pozadí týchto úspechov, Chamberlain so svojou „zmierlivou politikou“ vyznieval neisto a bezradne.

Nedá sa povedať, že by Sovietsky zväz v tomto období zastával výlučne západnú alebo výlučne pronemeckú pozíciu. Hoci navonok patril do klubu západných antifašistických síl,

---

¹⁵² Oficiálne rozhodnutie bulharskej vlády o zahájení realizácie bulharskej politiky neutrality a mieru voči ostatným štátom, bolo publikované 18.9.1939 vo vládnom vestníku *Dnes*. RAČEV, S. *Čarčil, Bălgarija i Balkanite (1939-1945)*. s. 29.

rokovania o zmluve s Nemeckom o nenapadnutí a jej následný podpis¹⁵³ zväzoval Stalinovi ruky. Slovenský ľudácky štát pod ochranou Berlína sa stal pre sovietske vedenie nezaujímavým a nové rozloženie síl v regióne Stredozemného mora nasmerovalo interes Moskvy k Bulharsku. Zblíženie sa s kabinetom Kioseivanova malo zabrániť spolupráci Bulharska s Nemeckom a Talianskom v zóne, ktorá mala životne dôležitý význam pre ZSSR.¹⁵⁴ Stalin neváhal vyjadriť svoju podporu Bulharsku napríklad aj uznaním jeho nárokov na vrátenie územia južnej Dobrudže. V tejto veci Moskva začala vyvíjať i diplomatické kroky smerom k ostatným balkánskym štátom.

Snaha Londýna prizvať Sofiu k členstvu v *Balkánskej dohode*¹⁵⁵ bola za týchto okolností odsúdená na neúspech. Anglicko-francúzsky projekt mal plniť funkciu akejsi neutrálnej nárazníkovej zóny, vytvorenej k zamedzeniu postupu nacistov cez Balkánsky polostrov smerom k strategicky významnej východnej časti Stredozemného mora. Dôležitosť cárskeho Bulharska pre anglickú politiku vyplýva aj z výroku lorda Halifaxa. Anglický minister zahraničných vecí, v súvislosti s vytvorením balkánskeho nárazníkového bloku, označil Bulharsko za balkánsky kľúč.¹⁵⁶ Možno sa len domnievať, že by sa Kioseivanovova vláda možno časom zbavila svojho postoja vyčkávania a neangažovania sa. Avšak pre danú dobu sa jej zo strany Chamberliana¹⁵⁷ (a neskôr Churchila) nedostávalo dostatočnej motivácie prehodnotiť svoje rozhodnutie a pridať sa k západným mocnostiam. Dôvodov bolo hneď niekoľko.

V *Balkánskej dohode* figurovali susedné štáty, u ktorých si Bulharsko nárokovalo územnú revíziu. Spoločným členstvom by sa tak pripravilo o možnosť uplatniť si neskôr svoj plán revidovania hraníc na úkor susedných Rumunska, Grécka a Juhoslávie. Posledné

---

¹⁵³ Sovietsko-nemecká zmluva o nenapadnutí bola podpísaná 23.8.1939.

¹⁵⁴ *Bolgarija v XX veke : očerki političeskoj istorii = Bulgaria in the 20th Century : studies on political history.* Moskva : Nauka, 2003. s. 233-235.

¹⁵⁵ Konkrétne kroky na jej realizáciu začal britský Foreign Office podnikáť až v polovici septembra 1939.

¹⁵⁶ RAČEV, S. *Čarčil, Bălgarija i Balkanite (1939-1945).* s. 21.

¹⁵⁷ Francúzsko ako najvýznamnejší podporovateľ Rumunska bolo od samého počiatku proti vstupu Bulharska do *Balkánskeho paktu*.

s bulharskými nárokmi pochopiteľne nemohli súhlasiť. Preto sa Sofía všemožne snažila o iný spôsob, akým bola napríklad vytrvalá podpora mierovej cesty urovnania tenzií medzi západom a Nemeckom. V tom zmysle cár Boris podporoval *politiku ústupkov* voči Hitlerovi a očakával mierovú revíziu klauzúl *Neuillskej zmluvy*, tak ako sa to sčasti podarilo Maďarsku v Česko-Slovensku. Nádej na nekonfliktné urovanie teritoriálnych pretenzií, ktoré vznikli po prvej svetovej vojne, v bulharských politikoch už skôr zapálilo samotné Nemecko.¹⁵⁸ Berlín v tejto oddanosti vycítil šancu a obrovskú výhodu voči západnému protivníkovi. Zhoda medzinárodných okolností a možnosť predložiť vláde v Sofii uspokojivú ponuku, a síce teritoriálne zisky krajín Balkánskeho polostrova, boli pozitívne zhodnotené v nasledujúcich mesiacoch.

Bulharská tlač, samozrejme, nemohla ostať bokom a tejto potrebe nevenovať patričnú pozornosť a priestor. Bezprostrední susedia ale aj vzdialenejšie krajiny Európy cítili vo vzduchu zvyšujúce sa napätie. Všetko navyše umocňovali často netransparentné manévry a ústupky spojencov pred fašisticko-nacistickým agresorom. O novinársky materiál tak vskutku nebola núdza.

Zahraničné odpovede na celospoločenské otázky bulharskej verejnosti boli v médiách reflektované či už priamo: „*Rumunsko po okupácii Česko-Slovenska.*“¹⁵⁹, „*Anglicko a Francúzsko odmietli uznať anexiu Česko-Slovenska.*“¹⁶⁰, „*Zjednotenie Česko-Slovenska s Poľskom.*“¹⁶¹, „*Rím a Berlín sa budú radiť o československej otázke. Anglická garancia*

---

¹⁵⁸ Koncom r. 1936 A. Cankov počas svojho zahraničného turné mal možnosť v Nemecku zhovárať sa s ministrom zahraničných vecí, ako aj s A. Hitlerom. Pri tej príležitosti padla z bulharskej strany otázka či Nemecko preferuje vojnu (ako to tvrdil západ), alebo mier. Cankov bol upokojený, že Berlín má dostatočne trpkú skúsenosť z prvej svetovej vojny, ktorú nemieni opakovať. Nemecký minister zahraničných vecí navyše dodal, že problémy, s ktorými sa Nemecko pasuje, by vojenský konflikt aj tak nedokázal vyriešiť. JANEV, I. *Väšňata politika na Bălgarija prez Vtorata svetovna vojna v bălgarskata istoričeska literatura 1938-1944.* s. 25.

¹⁵⁹ Zarja, r. XVII, č. 5274, 24.3.1939.

¹⁶⁰ Zarja, r. XVII, č. 5269, 19.3.1939.

¹⁶¹ Zora, r. XX, č. 5919, 12.3.1939.

*Českých hranic nie je platná.*¹⁶², „*Znepokojenie v Belehrade. Sympatie k Čechom.*“¹⁶³, „*V Taliansku schvaľujú vojenskú akciu Nemecka.*“¹⁶⁴, alebo v náznakoch regionálnych i európskych politických lídrov tej doby v rámci evaluácie medzinárodnej situácie: „*Ostrá kritika opozície. Chamberlain zodpovedný za situáciu v Československu.*“¹⁶⁵, „*Maďarsko, Poľsko a Rumunsko o kríze.*“, „*Anglicko o novej československej kríze.*“¹⁶⁶, „*Otvorená pozícia sovietskeho Ruska v otázke anexie Československa.*“¹⁶⁷

Hitler i Chamberlain si teda očividne robili záľusok na Bulharsko, ktoré pociťovalo stále naliehavejšiu potrebu zorientovať sa v zložitej medzinárodnej situácii. Uvedomovalo si totiž, že jeho strategická geopolitická poloha a ekonomické záväzky mu neumožnia dlhodobo zachovať stav nestrannej zahraničnej politiky.¹⁶⁸ V tomto smere pre kabinet Kioseivanovovej vlády pochopenie postavenia pomníčovského Česko-Slovenska, jeho následného rozdelenia a zasadenie týchto skutočností do celoeurópskeho rámca neutíchajúceho „koncertu mocností“, bolo základom pre všetky ďalšie kroky. Na príklade Slovenska si totiž bulharskí čelní predstavitelia mohli vyhodnotiť dopad svojich aspirácií a možnosti vyťažiť maximum v prospech krajiny. To všetko v čase kedy sa „celý svet pripravoval na eventuálnu vojnu“¹⁶⁹.

---

¹⁶² Zora, r. XX, č. 5920, 13.3.1939.

¹⁶³ Zora, r. XX, č. 5922, 16.3.1939.

¹⁶⁴ Opäť tam.

¹⁶⁵ Zarja, r. XVII, č. 5266, 16.3.1939.

¹⁶⁶ Zora, r. XX, č. 5919, 12.3.1939.

¹⁶⁷ Kritika Nemecka za hrubé porušenie medzinárodného práva a zosilnenie neistoty u ostatných národov. Zarja, r. XVII, č. 5270, 20.3.1939.

¹⁶⁸ *Na prekržostke političeskich interesov velikich deržav (1939-1941)*. In: *Bolgarija v XX. veke. Očerki političeskoj istorii*. Moskva: Nauka, 2003. s. 230.

¹⁶⁹ Slovo, r. XVII, č. 5015, 26.3.1939.

Záver

Druhá československá republika, ktorá na prahu druhej svetovej vojny oslávila dve dekády spoločného života v jednom štátnom celku, 15. marca 1939 definitívne zmizla z politickej mapy Európy. Táto bezohľadná svojvôľa nacistickej veľmoci, na dôvažok *tolerovaná*, resp. prehliadaná západnými silami, nemohla nerezonovať v bulharskom prostredí. Dôvody záujmu bulharskej verejnosti o rozbitie malého stredoeurópskeho štátu logicky vyplývajú z charakteru vzájomne prepojených faktorov vnútorného vývoja juhovýchodoeurópskej monarchie (štatút porazeného po prvej a v tom čase jedinej svetovej vojne, sankcie z toho plynúce, hospodárska závislosť krajiny, vnútropolitická názorová rozštiepenosť pod „pokrievkou“ osobnej vlády monarchu atď.) a zložitej medzinárodnej situácie polarizovanej a nesúrodej Európy.

Vidina realizácie „balkánskeho Mníchova“¹⁷⁰, teda revidovanie teritoriálnych klauzúl *Neuillskej zmluvy* v prospech Bulharska, bola pre vládu v Sofii mimoriadne prítlačlivá a vďaka Nemecku i reálna. Preto počas celého priebehu československej krízy, čelní predstavitelia vlády cára Borisa III. neváhali ovplyvňovať verejnú mienku v zmysle ospravedlnenia nacistických požiadaviek a podpory politiky *appeasementu*. Cibrená „pronemecká nestranná“ argumentácia bulharských vládnych kruhov, bola následne zúročená pri posudzovaní vytvorenia Slovenského štátu. Či už v dôsledku lojality k cárovi, alebo z vlastného presvedčenia, bulharská tlač túto vládnu *aktivitu* významným spôsobom podporovala.

Finančná nezávislosť jednotlivých redakcií od vládnych kruhov dáva možnosť predpokladať významnú mieru slobody denníkov *Zora*, *Zarja* a *Slovo* pri voľbe a spracovaní novinárskych tém. Prinajmenšom zaujímavá je preto zhoda obsahu všetkých troch skúmaných

---

¹⁷⁰ BYSTRICKÝ, V. *Kolektívna bezpečnosť alebo neutralita (Balkánske štáty a uzatváranie záruk bezpečnosti v 30. rokoch)*. s. 303.

periodík. „Politicky korektný“ tón médií dáva tušiť myšlienkové prepojenie s oficiálnymi cieľmi zahraničnej politiky bulharskej vlády. Ani v jedných z troch novín nenájdeme obraz podporujúci výhradne Nemecko, na úkor anglicko-francúzskeho spolku, alebo naopak – kladné vyobrazenie politiky západných mocností v neprospech nemecko-talianskeho dua. Zároveň, príklad „zmäteného“ spravodajstva o vzniku slovenského štátu, ako niektorí autori nazývajú rýchlo sa meniace stranenie raz Slovákom, raz Čechom, výborne ilustruje ideovo rozštiepenú bulharskú politickú scénu v uvedenom čase.

Ako už bolo niekoľkokrát spomenuté, dynamický vývoj dobovej Európy nabádal k ostražitosti. Hralo sa o veľa a stále viac bolo treba ratovať predovšetkým vlastný krk. Samotný osud malého stredoeurópskeho „ostrova demokracie“ preto nebol pre Sofiu až taký podstatný. Za omnoho dôležitejšiu bola považovaná jeho rola v plánoch víťazných mocností, no predovšetkým v kalkuláciách štátov porazených v prvej svetovej vojne. Jednotlivé redakcie kládli veľký dôraz skôr na obyčajné sprostredkovanie prehľadu udalostí, ktoré v tom čase hýbali svetom¹⁷¹. Menej už hodnotili a prezentácie vlastných postojov v podobe autorských komentárov, nie len vo veci rozpadu Česko-slovenska, sa takmer neposkytovali.¹⁷²

Výlučne slovenská téma, resp. v tom čase ešte československá, dominovala stránkam denníkov iba pár dní. Postupne sa tematický záber rozširoval. Denníky sa predbiehali v predstavovaní reakcií a koncepcií hlavných reprezentantov oboch európskych blokov. A rodiaci sa nový štátik na politickej mape Európy im v tomto smere poslužil ako príhodná ilustrácia. Okrem medzinárodných politických, diplomatických, ekonomických a vojenských

---

¹⁷¹ V súvislosti s rozpadom Československa, denníky venovali pozornosť aj československej komunite v Amerike a Eduardovi Benešovi.

¹⁷² Najplodnejším v tomto ohľade bol denník *Slovo*. Ten sa aj napriek cenzúre (ktorú označením „brutálna“ častuje predovšetkým angažovaná historiografia) nevzdal svojej pravidelnej rubriky vnútro- i zahraničnopolitických komentárov.

tém z prostredia ČSR, sa denníky tu a tam dotkli kultúrnej oblasti (predstavenie folklóru Slovenska a jeho prírodných krás). Na otázku menšín sa nedostalo vôbec.

Správy, články, komentáre - všetky prinášané informácie svojim obsahom balansovali na pomedzí prolondýnskej a proberlínskej orientácie v snahe udržať si prehľad a snád' i dať najavo nádej na vyriešenie konfliktu mierovou cestou. Bulharské vládne kruhy totiž verili, že západná politika *appeasementu* napokon predsa len dokáže uspokojiť nie len Hitlerove požiadavky, ale že sa dostane aj na menšie štáty, nespokojné s výsledkami prvej svetovej vojny. V tomto duchu sa niesol aj vzťah bulharskej diplomacie k česko-slovenskej otázke.

Vytvorenie Slovenska znamenalo ďalšiu splnenú úlohu Nemecka na ceste naštrbovania „nespravodlivého“ Versailleského systému¹⁷³. Dobové Bulharsko evidentne nemalo možnosť zachytiť plný rozmer tejto kontinuity. Jeho interpretácia udalostí sa preto „obmedzila“ na vkladanie čoraz väčších nádejí do stredoeurópskeho hegemóna, s ktorého krokmi väčšia časť vlády v Sofii prinajmenšom sympatizovala. Od tohto vzťahu sa odvíjal aj jej postoj k novému slovanskému štátu. Hoci jeho vznik bol prijatý rozpačito a na oficiálne uznanie zo strany vlády cára Borisa III. si musela Tisova vláda ešte nejaký čas počkať, existencia nového nacistického satelitu bola tolerovaná. Všetky ďalšie kontakty medzi Bulharskom a tzv. slovenským štátom pokračovali v takto započatej atmosfére. V atmosfére silnejšej Sofie voči slabšej, no Berlínom „chránenej“ Bratislave.

---

¹⁷³ HRONSKÝ, M. *Slovensko na mape posvätenej Dohodou*. In: Historická revue. <http://www.historiarevue.sk/hr05-02/nato/hronsky.htm> (26.6.2010).

Bibliografia

Pramene

Slovo, r. XVII, č. 4999-5023, 07.3.1939-05.4.1939.

Zarja, r. XVII, č. 5260-5298, 09.3.1939-22.4.1939.

Zora, r. XX, č. 5917-5938, 10.3.1939-02.4.1939.

Odborná literatúra

AMORT, Č. a kol. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha: Academia, 1980.

BAEVA, I. KALINOVA, E. *Bălgarskrite prechodi 1939-2005*. Sofija: Paradigma, 2006.

Bălgarska akademija na naukite, Slovaška akademija na naukite. *Bălgari v Slovákija. Etnokulturni charakteristiki i vzaimodejstvia. Terenno izsledvane*. Sofija: Akademično izdatelstvo „Marin Drinov“, 2005.

BOTÍK, J. *Slováci v Bulharsku*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1994.

BYSTRICKÝ, V. *Kolektívna bezpečnosť alebo neutralita (Balkánske štáty a uzatváranie záruk bezpečnosti v 30. rokoch)*. Bratislava: Veda, 1981.

BYSTRICKÝ, V. HROZIENČÍK, J. *V spoločnom boji: Revolučná činnosť bulharských študentov na Slovensku v období druhej svetovej vojny*. Bratislava: Obzor, 1978.

GENČEV, N. *Văňšnata politika na Bălgarija 1938-1941*. Sofija: Vektor, 1998.

GÄRDEV, K. *Bälgarskite obštnosti v Čechija i Slovakija: minalo i nastojašte*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „ Sv. Kliment Ohridski“, 2003.

HEJL, F. *Bulharští studenti na brněnských vysokých školách po roce 1945*. In: *Československo-bulharské kulturní vztahy*. Brno: Ústav slavistiky ČSAV, 1990.

HROZENČÍK, J. *Slováci v Bulharsku: V spomienkach, rodinných archívoch, literatúre a dokumentoch*. Matrin: Matica Slovenská, 1985.

JANEV, I. *Vänšnata politika na Bälgarija prez Vtorata svetovna vojna v bälgarskata istoričeska literatura 1938-1944*. Varna: Liternet, 2006.

KONSTANTINOVA, Z. *Medii, mreži, čipove*. In: *Bälgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojašte-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „ Sv. Kliment Ochridski“, 2006.

KREKOVIČOVÁ, E. PENČEV, V. *Bulhari na Slovensku. Etnokultúrne charakteristiky a súvislosti*. Bratislava: VEDA, 2005.

KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998.

LIPTÁK, E. *Slovensko v 20. storočí*. Bratislava: Kalligram, 2000.

LIPTÁK, E. a kol. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992.

LUKANOV, B. *Diplomna rabota na tema Prof. Nikola Milev*. Fakultet po Žurnalistika i masova komunikacija, Sofija: SU „ Sv. Kliment Ohridski“, 2002.

MANČEV, K. *Istorija na balkanskite narodi 1918-1945*. Sofija: Paradigma, 2004.

MIKOVCOVÁ, A. *Prameny k dějinám československo-bulharských vztahů v období mezi dvěma světovými válkami ve státním oblastním archivu v Brně*. In: *1100 roků československo-bulharských vztahů*. Mikulovské sympozium. Mikulov: 1982.

MILLER, M.L. *Bulgaria during the Second World War*. California: Stanford University Press, 1975

MITEV, J. *Stávka studentů sofjské univerzity 16. – 18. března 1939 na podporu Československa*. In: *Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí*. Brno: ČSAV, 1963.

Na peregryostke političeskich interesov velikich deržav (1939-1941). In: *Bolgarija v XX. veke. Očerki političeskoj istorii*. Moskva: Nauka, 2003.

PANAJOTOV, F. *Stefan Tanev i godinite na vojната (1940-1944)*. In: *Bălgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojaste-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 2006.

PENČEV, V. *Bălgarite v slovaška sreda – etnokulturni kodove na vzaimodejstvijata*. In: KERKOVICHOVÁ, E. PENČEV, V. *Bulhari na Slovensku. Etnokulturne charakteristiky a súvislosti*. Bratislava: VEDA, 2005.

PETROV, M. *Konceptualizmăt – deficit ili izlišestvo v bălgarskata žurnalistika na XX vek*. In: *Bălgarskata žurnalistika 160 godini. Minalo-nastojaste-perspektivi*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 2006.

RAČEV, S. *Čărčil, Bălgarija i Balkanite (1939-1945)*. Sofija: [s.n.], 1995.

RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Lidové noviny. Praha 2000.

RYCHLÍK, J. *Migrácia Bulharov do Československa a na Slovensko v rokoch 1945-1968, ich právne postavenie a pokusy o ich repatriáciu*. In: KREKOVIČOVÁ, E. PENČEV, V. *Bulhari na Slovensku. Etnokultúrne charakteristiky a súvislosti*. Bratislava: VEDA, 2005.

SIRKOV, D. *Väšňata politika na Bãlgarija 1938-1941*. Sofija: Nauka i izkustvo, 1979.

STANEV, N. *Istorija na nova Bãlgarija 1878-1941*. IK Heraklit, b.d. .

Bãlgarski periodičen pečat (1844-1944). Sofija: Nauka i izkustvo, 1962.

Internetové zdroje

HRONSKÝ, M. *Slovensko na mape posvätej Dohodou*. In: Historická revue. <http://www.historiarevue.sk/hr05-02/nato/hronsky.htm> (26.6.2010).

TRIFONOVA, C. *Pomen za Danail Krapčev*. Varna: Liternet. http://litenet.bg/publish/ctrifonova/d_krapchev.htm (17.4.2010).

Prílohy

Príloha č. 1. „Bohatstva, ktoré získava Nemecko po obsadení Česko-Slovenska“. V tabuľke je predstavený počet obyvateľstva (zvýšenie z pôvodných 78,4 na 84,5 milióna), obilniny, hrozno, pivovarnícky priemysel, uhlie, metalurgia a posledný údaj patrí chemickému priemyslu. Všetky čísla sú uvádzané v percentách, pričom čierny stĺpček ukazuje nové hodnoty, teda aktuálne pre Tretiu ríšu v druhej polovici marca 1939. Zora, r. XX, č. 5929, 23.3. s. 6.

Príloha č. 2. Denník Zora, titulná stránka. Zora, r. XX, č. 5924, 18.3.1939.

Príloha č. 3. Denník Zarya, titulná stránka. Zarya, r. XVII, č. 5263, 12.3.1939.

Príloha č.4. Denník Slovo, titulná stránka. Slovo, r. XVII, č. 5016, 26.3.1939.